

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE CEVAT RİFAT ATILHAN

Mustafa Murat ÇAY*

Özet

Yakın tarihimizde oldukça tartışmalı bir yere sahip olan Cevat Rifat Atilhan, daha çok fikri yönleriyle bilinmekte, askeri yönü bir bakıma arka planda kalmaktadır¹. Onun özellikle Antisemit kimliği gerek Balkan ve Birinci Dünya savaşları gerek Milli Mücadele yılları sırasında ortaya koymuş olduğu mücadelelerin göz ardı edilmesine sebep olmuştur.

Cevat Rifat Atilhan, askerlik hayatına ait bilgileri verirken son derece abartılı bir üslup kullanmış olsa da anlattıklarının özellikle Milli Mücadele safhasına ait olanlarının bazı gerçeklerle örtüşmesi, kendisinin bir asker olarak değerlendirilmesi ve hayatının bu bölümünün incelenmesi gereğini doğurmuştur. En azından bir subayın gözüyle Milli

Mücadele yılları hakkında önemli saptamalara ulaşmanın mümkün olabileceği düşünlür. Bir bütün olarak bu yıllar hakkında bilgi sahibi olunabileceği gibi, yine bir milis kumandanın halet-i ruhiyesinden yola çıkarak Milli Mücadelenin geniş perspektifte değerlendirilmesi de kolay olabilecektir.

Anahtar Kelimeler

Cevat Rifat Atilhan, Siyonizm, Antisemitizm, Zonguldak, Kuva-yı Milliye

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı Selçuklu Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi Tarih Öğretmeni, Konya/Türkiye. mmuratcay1903@hotmail.com

¹ Bu araştırmadan daha önce, Rifat N. Bali, Atilhan'ı sadece fikri yönleriyle ele almış, genelde onun Antisemit tarafıyla ilgilenmiş ve kendisini çığ bir Antisemit olarak nitelendirmiştir. (Rifat N. Bali, "Cevat Rifat Atilhan -I", *Tarih ve Toplum*, C.30, Temmuz 1998, S. 175, s. 15-24 ve Bali, "Cevat Rifat Atilhan-II", *Tarih ve Toplum*, C.30, Ağustos 1998, S. 176, s. 21-30). Atilhan ile ilgili yapılan bir Yüksek Lisan Tezi de (Özen Karaca, *The Theme of Jewish Conspiracy in Turkish Nationalism: The Case of Cevat Rifat Atilhan*, Ortadoğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.) konuyu sadece Atilhan'ın düşünce dünyasıyla sınırlamış ve hatta Atilhan karşıtı bir tavır izlememiştir. Yine Mehmet Soykan'ın 2010 yılında çıkan bir kitabında, (Mehmet Soykan, *Cevat Rifat Atilhan'a Yahudiler Neden Saldırıyor?*, Hts Yay., İstanbul 2010.) Atilhan'ın eserlerinde anlattıklarından ileri gidilememiş, tamamen yanlı denilebilecek bir tutumla Atilhan yüceltilmiştir. Celil Bozkurt tarafından yapılan bir doktora tezinde ise (Celil Bozkurt, *Eserleri Ve Fikirleriyle Cevat Rifat Atilhan*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2011.) -Araştırmacı müteakiben bu çalışmayı *Yahudilik ve Masonluğa Karşı Cevat Rifat Atilhan* adıyla yayınlamıştır. Atilhan'a olumlu bir yaklaşım görülmekte, eserin adından da anlaşılacağı üzere bir mücahit portresi çizilmektedir.

CEVAT RIFAT ATILHAN IN THE PERIOD OF NATIONAL STRUGGLE

Abstract

Cevat Rifat Atilhan, well known with his intellectual aspects, occupied a controversial position in our recent history and his militarist ideas fall behind. His struggle in Balkan, First World War and National Struggle years weren't taken into consideration because of his Antisemitic identity. Although Atilhan exaggerated a lot while sharing information about his military life, as some of the things he mentioned especially the ones about National Struggle Period overlapped with reality. Because of these reasons it is required to examine his life covering his military life as a soldier. At least we can reach noteworthy information on the National Struggle with the perspectives of an officer. It is possible to get total information about these years and it can also be easy to evaluate National Struggle by examining of the militia commander's psychological condition.

Key Words

Cevat Rifat Atilhan, Zionism, Antisemitism, Zonguldak, Kuva-yı Milliye

GİRİŞ

Cevat Rifat Atilhan, 621 senelik bir devletin nihayete ermeye başladığı sıkıntılı yıllarda orduya katılmış olan bir Osmanlı subayıdır. Balkan Savaşları sırasında Bulgarlara esir düşmüş, ardından Filistin’de görev yapmış, Türk Ordusunun bölgeden çekilişiyle beraber Anadolu’ya gelmiş, vatanın kurtulması konusunda ortaya konmuş olan faaliyetlere anlatımlarına göre gönülden katılmış ve neticede kendisini Milli Mücadele saflarında bulmuştur. Bu süreç içindeki faaliyetlerini de kendi isteğiyle ordudan emekli olduktan sonra başlayacağı yayın hayatında okuyucularına aktarma gereksinimini hissetmiştir. Bu bağlamda, **Büyük Doğu**’da yazdığı ve bir bölümünden sonra Milli Mücadeleyi anlattığı *“Görünmeyen İnkılap”* başlıklı yazı dizisine ek olarak **Büyük Cihad** gazetesinde de *“Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele”* adında bir yazı dizisi yayınlayacaktır. Burada anlatılanların daha önce hiçbir yerde yayınlanmadığını da ifade edecektir². Önsöz niteliği taşıyan ilk bölümlerde çok iddialı cümleler kullanmıştır. Bunda, tek parti döneminin sert tutumuna bir tepki ve asıl kahramanların arka planda kalmasına bir serzeniş yatacaktır. *“İçine en çok yalan ve entrika karıştırılan, her dalkavuk ve menfaatçi kalemden başka türlü anlatılan İstiklal Savaşlarının bütün kahramanlık, fedakârlık ve şan ve şeref hissesi münhasıran Türk çocuğunun, Anadolu Türk köylüsünündür. Bu böyle olduğu halde bazı kalemler, menfaatlerinin icabı olarak İstiklal Savaşlarının yeni bir Türkiye yarattığını ileri sürüyor ve bize bir yaratan, bir ilah gösteriyorlar ve buna tapınız diyorlar.”*³

Cevat Rifat Atilhan, kişilik bakımından hayatında son derece keskin eksen kaymaları olan bir şahsiyettir. Bu kaymalara ek olarak, kendisini yüksek mevkilerde görme endişesi de vardır. Sina-Filistin cephesini içeren anlatımlarında, bazı zamanlar kendisini Ordu Kumandanı adına karar alma gibi bir mevkide hisseden Cevat Rifat Atilhan, Milli Mücadele yıllarında da bu psikolojiden kurtulamayacaktır. Bu tarz bir yaklaşım, bu makalenin ileriki sayfalarında da anlatılacağı gibi, onun merkezle ve komutanlarla ters düşmesine ve sonuçta da hakkında işlem yapılmasına kadar gidecektir. Cevat Rifat Atilhan, Milli Mücadele ile ilgili anlatımlarını okuyuculara aktardığı zaman, yine Antisemit kimliğini ön plana çıkartacak ve başına gelen her hadisenin altında *Yahudi-Mason* komplosunun varlığına dikkat çekecektir.

Cevat Rifat Atilhan’ın Filistin’den beri yanından ayrılmadığı ve kendisine baba gözüyle baktığı komutanı Mersinli Cemal Paşa’dır. Bu sevgi, kendisinde adeta bir saplantı haline gelmiştir ki ona göre gerçekte Milli

² Cevat Rifat Atilhan, “Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele”, *Büyük Cihad*, 29 Haziran 1951, Nu:16, s. 4.

³ Atilhan, “Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele”, *Büyük Cihad*, 13 Temmuz 1951, Nu:18, s.1.

Mücadeleyi başlatan Mersinli Cemal Paşa'dır⁴. Bu sebeple Cevat Rifat Atilhan'ın Mersinli Cemal Paşa ile özellikle bu süreç içindeki ilişkilerini de incelemek durumundayız.

Cevat Rifat Atilhan'ın özelde Çaycuma'da, genelde de Zonguldak havalisinde yaptığı arşiv belgeleriyle de desteklenen önemli faaliyetleri, Milli Mücadele açısından son derece önemlidir. Çünkü Fransız kuvvetlerinin bölgede daha fazla ilerleyememesinde Cevat Rifat Atilhan'ın başında bulunduğu milislerin son derece etkileri olmuştur. Yine, komutasındaki kuvvetlerle bölgedeki Milli Mücadele aleyhindeki cereyanlara karşı yürüttüğü mücadele de kayda değerdir.

Bu çalışmada, Cevat Rifat Atilhan'ın perde arkasında kalmış Milli Mücadele'deki faaliyetleri ana hatlarıyla incelenmiştir.

A. MİLLİ MÜCADELENİN BAŞLAMA SÜRECİNDE MERSİNLİ CEMAL PAŞA VE CEVAT RİFAT ATILHAN

Türk ordusunun Filistin'de başlayan çekilişi İstanbul'da son bulmuştu. Müşir İzzet Paşa'nın Mersinli Cemal Paşa ile görüşmesinden sonra Konya'da bulunan Yıldırım Orduları Müfettişliği görevine Mersinli Cemal Paşa getirilir⁵.

Cemal Paşa, faaliyetleriyle Milli Mücadele'nin bu başlangıç safhasında önemli katkılar sağlayacaktır. İngiliz belgelerinde de "*Milli Mücadeleyi yürütenler Sivas'ta Mustafa Kemal Paşa, Konya'da Cemal Paşa'dır*" kaydı bulunmaktaydı⁶. İzmir'in işgalinden iki gün önce 13 Mayıs 1919'da Amiral Calthorpe, Mondros Mütarekesinin 7. Maddesine dayanarak İzmir'in müstahkem mevkielerinin işgal edileceğini İzmir Valisine bildirmişti. Bundan haberdar olan Mersinli Cemal Paşa, 17. Kolordu Kumandanına bir şifre göndermiştir. Yunanlıların İzmir'i işgali haberleri sonucu, Yıldırım Ordular Müfettişi Cemal Paşa, bir beyanname ile Milli Mücadelenin başlamış olduğunu ilan etmiştir. Beyannamede, bütün Türk halkını silahlı mücadeleye çağırıyordu. İşte Cevat Rifat Atilhan, bu beyannameyle "*İstiklal Savaşları bilfiil başladı*" demektedir.

Cemal Paşa, bir direniş hareketine girişileceğine dair mektupları özellikle İstanbul'daki itilaf devletleri temsilcilerine iletme görevini Cevat Rifat Bey'e verecektir. Ayrıca Padişah'a sunulmasını istediği bir mektubu da

⁴ Atilhan, "Görünmeyen İnkılap", *Büyük Doğu*, 26 Ocak 1951, S. 45, s. 10.

⁵ Konya'daki Yıldırım Kıtaatı Müfettişliği, 28 Aralık 1918'de 2. Ordu'nun lağvedilmesi üzerine kurulmuş, müfettişliğine de Nihat Paşa atanmıştı. Ancak İngilizlerin baskısıyla 22 Ocak 1919'da Nihat Paşa görevden alınınca, 2 Şubat 1919'da bu göreve Mersinli Cemal Paşa getirilmiştir (Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, C.I, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1993, s. 116).

⁶ Dursun Gök, *Mersinli Cemal Paşa*, Aybil Yay., Konya 2011, s. 1. General Milne, "*İstiklal Harbi'nin teşvikçileri Sivas'ta Mustafa Kemal ve Konya'da Cemal Paşadır*" diyecektir (Gök, *Mersinli Cemal Paşa*, s. 35).

Cevat Rifat Bey'e emanet etmiştir. Cevat Rifat Bey sırasıyla Amerikan, İngiliz, İtalyan ve Fransız temsilcilerine Cemal Paşa'nın mektuplarını iletir. Cevat Rifat Atilhan'ın İtalyan ve Fransız temsilcilerinin lakayt karşıladığı beyanname son derece nazik ama bir o kadar kesin bir dille kaleme alınmıştır⁷. Uğraşlar sonucunda Padişah ile görüşmeyi başaran Cevat Rifat Atilhan, Padişahın söz konusu olanın saltanat değil, vatanın kurtuluşu olduğunu ve bu yolda maddi-manevî tüm desteği vereceğini söylediğini belirtmektedir⁸.

Ancak bu gelişme Kemal Paşa tarafından hiç de hoş karşılanmayacaktır. Cemal Paşa'ya çektiği telgrafta, Cevat Rifat gibi küçük rütbeli bir subayın Padişahla buluşmasının son derece yanlış olduğu, asıl görüşecek kişinin Cemal Paşa'nın bizzat kendisi olması gerektiği bildirilmişti⁹. Kemal Paşa oldukça endişe duymuştur ki Japon Rıza olarak bilinen Albay Rıza (Kurtkaya)'ya gönderdiği bir telgrafta, "*Yılana zehir veren genç Yüzbaşı İstanbul'dadır. Harekâtının daimi tarassut altında bulundurulacak icabında teokifi sureti ile şerrinin bertaraf edilmesi*" gerektiğini bildiriyordu¹⁰.

Cemal Paşa'nın İstanbul'a gidip gitmemesi konusundaki tartışmalar, Cemal Paşa'nın İstanbul'da ev hapsine alınmasıyla son bulacaktır. Cemal Paşa'nın İstanbul'a gitmesinde etkili olan olay, Harbiye Nazırı Ali Ferit Paşa'nın General Milne'nin yazısını alınca saray ile görüşmesi ve Kemal Paşa ile Cemal Paşaların İstanbul'a çağrılmaları için harekete geçmesidir. 2-3 Temmuz 1919'da çekilen telgraflarla Kemal Paşa İstanbul'a çağrılıyordu. Paşaların İstanbul'a çağrılmaları için Fransa Başbakanı Clemenceau¹¹ da Osmanlı hükümetine başvurmuştu¹². Mazhar Müfit Kansu'ya göre Cemal Paşa, hükümetin kendisine güveni olduğunu düşünerek ve bundan faydalanarak ordusu için gerekli malzemeyi almak için İstanbul'a gitmiştir¹³. Cemal Paşa, muhtemelen İtilaf devletlerinin ve bilhassa İngilizlerin kendisi hakkında hazırladıkları rapordan haberdar değildir veya raporu önemsememektedir. İkincisi, Osmanlı Hükümeti üzerindeki İngiliz baskısının da farkında değildir. Üçüncüsü hükümetten silah ve para alacağından emindir¹⁴.

⁷ Beyannamenin metni için Bknz: Atilhan, "Görünmeyen İnkılap", *Büyük Doğu*, 23 Şubat 1951, S. 49, s. 10.

⁸ Atilhan, "Görünmeyen İnkılap", *Büyük Doğu*, 2 Mart 1951, S. 50, s. 10-11.

⁹ Atilhan, "Görünmeyen İnkılap", *Büyük Doğu*, 9 Mart 1951, S. 51, s. 10.

¹⁰ Atilhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 31 Ağustos 1951, Nu: 25, s. 4. Japon Rıza, Mersinli Cemal Paşa'nın arkadaşı olup, onun büyük lütfunu görmüş ve itimadını kazanmıştı. Kemal Paşa ile Mersinli Cemal Paşa arasında ikiyüzlü bir rol oynamıştır (Aynı Yer).

¹¹ Georges Benjamin Clemenceau (D. 28 Eylül 1841 - Ö. 24 Kasım 1929) Fransız devlet adamı, doktor ve gazetecidir. Fransa başbakanı olarak 1906-1909 ve 1917-1929 yılları arasında görev yapmıştır. I. Dünya Savaşı'nın son yılında Fransa'ya liderlik etmiştir (http://tr.wikipedia.org/wiki/Georges_Clemenceau).

¹² Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, C. 2, Cem Yayınları, İstanbul 1992, s. 466.

¹³ M. Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C. I., TTK Yay., Ankara 1966, s. 70-71.

¹⁴ Gök, *Mersinli Cemal Paşa*, s. 37, 38.

11 Eylül 1919 tarihinde, Cevat Rifat Bey, Bekir Ağa zindanının bir odasına kapanırken Cemal Paşa'nın evi istihbaratçılar tarafından gözetim altına alınır. Cevat Rifat Atilhan'a göre biri tutuklu, biri ev hapsinde kalarak Yıldırım Ordular Müfettişliği muntkasında vücuda getirilen kırk bin kişilik kuvvet kasten dağıtılmış olur ve Milli Mücadele'nin birinci safhası böylece kapanır¹⁵. Cevat Rifat Atilhan'a göre kendisi, Bekir Ağa zindanlarında tevekkül içinde akıbetini beklediği esnada, 2 Ekim 1919 sabahı Beyşehir'deki Nazım Bey'in, süvari alayı ile Konya'ya yürümesi, Vali Cemal Bey'in firarı, Birinci Damat Ferit Paşa kabinesinin düşmesine sebep olmuştur¹⁶. Oysa Cevat Rifat Atilhan'daki böyle bir yargı tamamen hatalıdır. Çünkü Damat Ferit Paşa'nın istifasına sebep olan olay Konya'daki olaylar değil, Sivas Kongresi'dir.

Müşir Ali Rıza Paşa'nın sadrazam, Mersinli Cemal Paşa'nın da Harbiye Nazırı olmasıyla Cevat Rifat Bey, zindandan kurtulmuş olur. Yeni hükümet, neticede vatanperver bir yapı taşıya da Anadolu ile bir birlik sağlayamayacaktır. Cevat Rifat Atilhan, Sadrazam Ali Rıza Paşa ve Harbiye Nazırı Mersinli Cemal Paşa'nın vatanperver olmalarına rağmen, Anadolu ile bir birliğin oluşmamasının nedenini şu şekilde açıklamaktadır: *"Mustafa Kemal Paşa, hükümet merkezinin Anadolu'ya nakli için bütün kalem ve zekâ sermayesini kullandı. Ve yeni ve muazzam bir ihtilaf doğmuş oldu."*¹⁷

Mersinli Cemal Paşa, İstanbul ve Burgaz Ada depolarında bulunan bütün silah, cephane ve diğer teçhizatı Anadolu'ya nakletme işini ilk planda gerçekleştirir. Ayrıca liyakat sahibi subayların da Anadolu'ya geçirilmesini sağlar. Bir gece bir nişan vesilesiyle yaptıkları görüşmede Sultan, endişelerini açıkladıktan sonra; otuz bin altın tahmin edilen bütün şahsi servetini bu davaya feda ve vakfettiğini, memleketin haysiyeti ile birlikte kurtulmasından başka bir şey arzu etmediğini söyler. Ayrıca bütün varlığı ile Anadolu harekâtına yardım edeceğini ve müstevlinin ne pahasına olursa olsun vatandan kovulması lazım geldiğini ileri sürer¹⁸.

İngilizler İstanbul'da iken Cevat Rifat Bey, *Türk Zabitan Grubu* adında bir teşkilat meydana getirir. Bununla ilgili olarak *"...Harplerde ve vazife başlarında feragat ve fedakârlıkla hizmet görmüş mümtaz Türk zabitlerini bu nam altında bir araya toplamıştım"* demektedir¹⁹. Bu teşkilat son derece genişler ve kuvvetlenir. Harbiye Nezareti bir genelgeyle İstanbul'da mevcut bütün zabitlerin Gümüşsuyu'ndaki Askeri Hastane konferans salonunda Harbiye Nazırı Yaveri Cevat Rifat Bey tarafından verilecek konferansta

¹⁵ Atilhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 5 Ekim 1951, Nu: 30, s. 4.

¹⁶ Atilhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 5 Ekim 1951, Nu: 30, s. 4.

¹⁷ Atilhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 12 Ekim 1951, Nu: 31, s. 1.

¹⁸ Aynı Yer.

¹⁹ Aynı Yer.

bulunmalarını bildirmişti²⁰. Ertesi sabah, İstanbul gazetelerinin bu konferanstan önemle bahsetmeleri İngilizleri telaşlandıracaktır. Ancak daha sonraki günlerde Fevzi Paşa'nın Harbiye Nazırlığına gelmesiyle, Mersinli Cemal Paşa Kadıköy'deki evine çekilmiştir. Cevat Rifat Bey de Çamlıca'ya geçmiş ve Zabitan Grubu işiyle uğraşmaya başlamıştı.

B. CEVAT RİFAT ATILHAN'IN ANADOLU'YA HAREKETİ

İşgalin ilk günlerinde, hareket etmek neredeyse imkânsızken, Harbiye eski Nazırı Mersinli Cemal Paşa'nın yaveri Cevat Rifat Bey, Sadıkdâdelerin Yeni Dünya gemisi vasıtasıyla Anadolu'ya gitmek için harekete geçer ve 18 Nisan 1920'de İnebolu'ya ulaşır²¹. İstanbul'dan ilk hareketinde Keleş Kaptan'ın kullandığı geminin kömürlüğüne saklanarak İngiliz kontrolünü atlattır. Vapurda Cevat Rifat Bey'in peşine takılmış bir kişi daha vardır ki bu Japon Rıza'dır. Kendisini takip etmektedir. Cevat Rifat Bey, hiç bir şey sezmemiş gibi pişkin hareket eder, başındaki eski fesi, sırtındaki alelade elbisesi ile kimsenin ona önem göstermemesinden de gayet memnundur. Yolculuk sonunda Zonguldak'a adımını atar. Hasan İzzettin Dinamo, Cevat Rifat Bey'in karaya adım atışını şöyle tasvir etmektedir:

*"İnebolu önünde duran yolcu vapurundan ince uzunca boylu, asker bakışlı, düzgün, güzel yüzlü, büyükçe ağızlı, iri sağlam çeneli sivil bir genç adam dalgaların üzerinde fındıkkabuğu gibi oynayan kayığa atladı... Genç adam, hemen kumandanlığa giderek Yüzbaşı Cevat Rifat olduğunu, ulusal kurtuluş savaşına katılmaya geldiğini söyledi. Bunun üzerine Kastamonu'ya Batı Cephesi Kumandanı Ali Fuat Paşa'ya, Cevat Bey'in buraya geldiğini bildiren bir telgraf çekildi."*²²

Cevat Rifat Bey, ilk iş olarak derhal Jandarma Kumandanı Ziya Bey'e gider. Kendisine ordudan istifa ettiğini, ticaret için buraya geldiğini söyler. Ancak Ziya Bey, buna inanmadığını Cevat Rifat Bey'in hizmet için Anadolu'ya geçtiğini bildiğini belirtir ve kendisine İnebolu yönünde hareket etmesini tavsiye eder. Cevat Rifat Bey ise, önce Bolu'daki isyanları bastırmakla işe başlayacağını söyler. Garip bir tesadüfle Cevat Rifat Bey, ilgili havalinin kumandanı olduğunda Ziya Bey'le karşılaşacaktı. O kadar ki içkiyi muntkasında şiddetle yasakladığı günlerde Ziya Bey'in de rakılarını müsadere ederek kendisini cezalandırmıştı²³.

Vapur, Nisan'ın on sekizinci günü İnebolu'ya varır. Cevat Rifat Bey'in bir iddiası da İstanbul'un işgalinden sonra ilk olarak Anadolu'ya ayak basanların kendileri olduğu yönündedir. Japon Rıza, bu sıralarda ortadan

²⁰ Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE), İstiklal Harbi Koleksiyonu (İSH)/ 465. 73. 73-1.

²¹ ATASE, İSH/ K:578. G:49. B: 49-1.

²² Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyân*, C.5, Tekin Yayınevi, İstanbul 2010, s. 204-205.

²³ Atılhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 9 Kasım 1951, Nu: 35, s. 4.

kaybolur. Zira çoktan telgrafhaneye gitmiş ve Kemal Paşa'ya İnebolu'da olduğunu ve talimatları beklediğini belirten bir telgraf çekmiştir. Japon Rıza, otele geldikten kısa bir süre sonra bir baş komiser ve bir polis Cevat Rifat Bey'in odasına gelir ve üzerlerini arayacaklarını beyan ederler. Bunun üzerine Cevat Rifat Bey polislere, Kemal Paşa'ya çekilmek üzere bir şifre verir. Bu hareket, memurları tereddüte düşürür. Bir saat kadar sonra Kemal Paşa'dan gelen telgrafta Cevat Rifat'ın Kastamonu'ya gönderilmesi ve her türlü ihtiyacının karşılanması emredilir²⁴.

C. CEVAT RİFAT ATILHAN'IN ÇAYCUMA'DAKİ MİLLİ MÜFREZENİN BAŞINA GEÇMESİ

Kemal ve Ali Fuat Paşaların tensibiyle Çaycuma'da toplanan kuvvetleri Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in idare edeceği kararlaştırılmıştır²⁵. Cevat Rifat Atılhan'a göre kendisi, Birinci Dünya Savaşı'nda Ali Fuat Paşa'nın Arabistan cephesindeki kolordu kumandanlığı sırasında ataklığı, zekâsı, girişim yeteneği, yiğitliğiyle tanıdığı genç bir subaydı. Paşa, Sina Cephesi'nde onun ün salan yararlılıklarını yakından biliyordu. Cevat Rifat Bey'in telgrafını alınca hemen Ankara'da Kemal Paşa'ya bildirdi. Kemal Paşa da Ali Fuat Paşa da tehlikeli bir boşluk olarak buldukları Kastamonu'nun batısını koruyacak adamı bulduklarına inanırlar. Kemal Paşa, Ali Fuat Paşa'nın verdiği bilgi üzerine, Kastamonu Bölge Kumandanı Albay Osman Bey'e 21 Nisan 1920'de çektiği telgrafta, Cevat Rifat Bey'in tecrübesinden yararlanılması gerektiğini belirtmiştir²⁶.

Cevat Rifat Bey, artık Kastamonu'dadır ve İstiklal Harbinin önemli cephelelerinden birindedir. Burada Erkan-ı Harbiye Alayı Kumandanı Erzurumlu Osman Bey isminde bir kumandan vardır. Kumandan, önceden kendisini tanıdıklarını ve vatan için yaptıklarından haberdar olduklarını belirttikten sonra, özel bir görüşme talep eder ve beraberce öğle yemeğine giderler. Yemekte, kendisine başkasının bilmemesi kaydıyla Kemal Paşa'dan gelen bir şifreyi açıklar. Bu şifrede, Cevat Rifat'ın Ankara'ya kadar gelmesinin engellenmesi, kendisinin kabiliyetlerinden o muntıkada istifade edileceği, hiçbir şey hissettirilmeden bölgede alıkonulması emredilmekteydi²⁷. Bunun üzerine Cevat Rifat Bey, hiçbir şeyden haberi yok gibi davranarak Garp Cephesi Kumandanı Ali Fuat Paşa'ya (Cebesoy)²⁸

²⁴ Aynı Yer.

²⁵ ATASE, İSH/K:623. G:87. B: 87-1.

²⁶ Dinamo, *Kutsal İsyan*, s. 205.

²⁷ Atılhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 16 Kasım 1951, Nu: 36, s. 4.

²⁸ Atılhan, Ali Fuat Paşa'nın daha sonraki günlerde, "Siyasi düşüncelerle Moskova'ya gönderilmeyip Garp Cephesi Kumandanlığında kalsaydı harp, iki sene evvel sona erer ve düşman asla ilerlemek imkânını bulamazdı" demektedir (Atılhan, *İstiklâl Harbi'nde Sarıklı Kahramanlar*, Uğur Yay., Yayıncılık Matb., İstanbul 1967, s. 39).

Kastamonu'ya geldiğini ve vazifeye hazır olduğunu bildirir. Hemen iki saat sonra kendisine gelen telgrafta Kastamonu'nun öneminden bahsedilerek kendisinden burada istifade edilmesinin düşünüldüğü belirtilmiştir. Cevat Rifat Bey, bu kadar nazik bir telgrafın atlatma amacıyla yazıldığını asla aklına getirmediyini vurgulamaktadır²⁹.

Cevat Rifat Bey, Vali Cemal Bey ve Kumandan Osman Bey ile uzun bir görüşmeden sonra Kastamonu Garp mıntıkasının idaresini alır. O günlerde Safranbolu'da isyan vardı. Şevket Bey isminde bir kumandan, emrindeki müfreze ile birlikte geri dönerek Kastamonu'ya çekilmişti. Zonguldak, Fransızlar tarafından işgal edilmiş ve Bartın havalisine bir miktar Kuva-yı inzibatiye gönderilmişti. Ayrıca Zonguldak ve çevresinde iaşesizlikten dolayı firarlar meydana geliyordu³⁰. Zonguldak ve Çaycuma'da bir miktar askerin silahlarıyla birlikte firar etmeleri üzerine takiplerine karar verilecektir. Firarların sebepleri arasında, askerin iaşesinin layıkıyla temin edilememesi olduğu gibi bu hususta tabur ve bölük kumandanlarının kayıtsız kalmalarının da büyük bir etkisi olmuştur. Bu yüzden kıta kumandanlarının bu konuda ciddi tedbirler almaları gerektiği bildirilmiştir. 25. Kolordu Kumandanı Mirliva İsmet Paşa da bu konu ile ilgili kesin emrini bir telgrafla bildirmiştir³¹.

Bu zor durumda Cevat Rifat Bey, kendi deyişiyile elinde bir tek nefer, bir tek silah yokken "Allah" diyerek vazifeyi kabul eder. Hapishanelerdeki mahkûmlardan uygun olanları seçer ve postanedeki kumaşlardan elbise yaptırır. Mahkûmlar için, cahilliklerinin kurbanı olduklarını söyler ve ufak suçları olan bu insanların halis kan Türk çocukları olduklarını vurgular. Mahkûmların kazanılması konusunda özellikle Hoca Tevfik Efendi ve Kumandan Osman Bey'in son derece önemli etkileri olduğundan bahsetmeyi de unutmaz³².

Halil Nuri Yurdakul ve arkadaşları da bu sıralarda Kandıra üzerinden Kastamonu'ya gelmişlerdir. Halil Nuri Bey'le birlikte kendisine Bartın

²⁹ Atılhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 16 Kasım 1951, Nu: 36, s. 4.

³⁰ ATASE, İSH/ K:30. G:89. B:89-5. İlaş meselesi Birinci Dünya Savaşı yıllarında olduğu gibi Milli Mücadele'nin bu ilk günlerinde de büyük sıkıntı meydana getirecektir. Bu meseleyle ilgili olarak Atılhan, ilginç bir hadiseyi okurlarına şöyle aktarmaktadır:

"... İnönü'nün kardeşi Hasan Rıza ordunun et ihtiyacını temin edecek müteahhit durumunda... Sağlık raporu Sıhhiye Bölüğü Kumandanı bulunan Dr. Mustafa Enver Bey'e havale edilmiş. (Beyoğlu'nda ikamet ettiğini söyleyerek referans gösteriyor)... Doktor, vazifesinin kutsiyetini müdrik bir Türk çocuğu gibi kavumaları muayene ediyor ve raporunu veriyor: Kavumalar kokmuştur ve kurtlanmış. Hemen geniş çukurlar kazdırılarak bunlar oraya gömülmeli ve üzerlerine bol miktarda kireç atılmalıdır. İnönü devreye girerek raporun geri alınmasını istediği halde Mustafa Enver Bey şiddetle bunu reddetmiş. Bunun üzerine İnönü şu emri veriyor: "Doktor Mustafa Enver, harita üzerine çizilmiş olan yollardan (bu yollar tamamıyla düşman hatlarının içinden geçmektedir) Çanakkale'ye gidecek ve oraya vusulünü cephe kumandanlığına telgrafla bildirecektir" (Atılhan, "Kokmuş Kavumaların Tarihi Hikâyesi", *Hüradım*, 20 Kasım 1951, Nu: 126, s. 4).

³¹ ATASE, İSH/ K:406. G:32. B:32-1 ve K:441. G:69. B:69-1.

³² Atılhan, *İstiklâl Harbi'nde Sanki Kahramanlar*, s. 43, 48.

Kaymakamı sıfatıyla vazife vermeyi düşündüğü Tavşanlı Nahiyesi eski müdürü Hüsnü Bey'i de yanına alır³³. Müfrezesiyle Safranbolu'ya doğru ilerleyen Cevat Rifat Bey'in kuvvetleri arasında meşhur eşkıya Eğri Ahmet Çetesi³⁴ mensupları da vardır³⁵. Bunlardan Yörökköylü Ömer Çavuşu Safranbolu'ya gönderir ve onun vasıtasıyla halka tehdit dolu bir tebligat yapar. Bunda kardeş kanı akmasını istemediğini ama gerekirse sert tedbirlere baş vuracağını belirtir³⁶. Bunun yanında Cevat Rifat Atilhan, Meclis'e karşı bu tür isyanlarda daima müşfik davrandığını ifade etmektedir³⁷.

Bu kesin talimattan sonra Cevat Rifat Bey, Safranbolu'da Değirmencizadeler'in evine gelerek hiçbir tertibat almadan geceyi geçirir. Böylece kendisine göre, "Safranbolu günaha girmemiş" olur. Burada, köyde durumu iyi olanların atlarını kuvvetlerine dâhil eder. Bunları sapaşğlam iade edeceğini, zararı fazlasıyla ödeyeceğini belirtir. Cevat Rifat Bey, sözünü tuttuğunu ve ileriki zamanlarda hayvan sahiplerine mallarını kıymetli hediyelerle birlikte geri verdiğini belirtmektedir³⁸.

Böylelikle hepsi atlı olan müfrezesiyle birlikte Bartın'a yakın bir yer olan Fatmaoğlu Köyü'ne ulaşır. Bu köyün ağası olan Fatmaoğlu Mustafa Bey, Türk kıtasının başında bir çocuk görünce: "Aman Beyim! Gençliğine yazık edersin. Bartın, İstanbul'a bağlı. Orada çok asker var. Seni lüp diye yutarlar" der. Bunun üzerine Cevat Rifat Bey "Sen hiç merak etme Fatmaoğlu. Evellallah ben hepsinin üstesinden gelirim. Hem de hiç can yakmadan" karşılığını verir³⁹. Haziran ayı ve Ramazan'ın birinci günüdür. Müfrezedeki askerlerle birlikte akşam namazı kılınır ve iftar yapılır. Mustafa Bey, hazin bir şekilde boynunu bükerek şöyle der: "Müslüman çocuğu imişsin, gençliğine acırım

³³ Atilhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 16 Kasım 1951, Nu: 36, s. 4.

³⁴ Mütareke döneminde ordudan firar edenler, halkın desteğini sağlayarak dağa çıkmışlar ve soygunculuğa başlamışlardır. Eğri Ahmet çetesi, gerek Safranbolu'da gerekse komşu mıntikalarda 1916'dan 1925'e kadar eşkıyalık yapmıştır. "Dört taraftan takip gören Eğri Ahmet, merhum birlik komutanı Zeki Bey tarafından yaralanmış ve Araç ilçesinin İğdir Bucağında bir köylü tarafından balta ile katledilmiştir" (Hulusi Yazıcıoğlu- Mustafa Al, *Safranbolu, Özer Matbaası, Karabük 1982*, s. 123).

³⁵ Eşkiyanın vatandaşlara zarar veren davranışlarının önlenmesinde Cevat Rifat Bey de önemli hizmetlerde bulunmuştur. 1909 doğumlu A. Fahrettin Ayaç ile yapılan bir röportajda bu konuda şöyle demektedir: "Cevat Rifat Efendi hırsızlığı vesaireyi önledi. Çaycuma taraflarında hırsızlık olayları çok fazlaydı. Hırsızlık, ev yakmak, samanlık yakmak ve hayvan hırsızlığı, her şey orada mevcuttu. Cevat Rifat Bey'in gelmesiyle tamamen kesildi. Kendisi, duyduğumuza göre hırsızlık yapan adam mesela koyun çaldıysa koyun, inek çaldıysa inek derilerini boynuna dolatır, yüzüne pekmez sürdürür, sırtında bir asker, dört ayaklı Çaycuma ve Beycuma pazarlarında gezdirir. Böyle Pazar yerlerinde, köşe başlarında asker başını kaldırarak; "Ey ahali ben falancanın koyununu çaldım. Sığırını çaldım. Benim halime bakın da ibret alın. Benim gibi olmayın" diye bağırtmış. Asker, bunu her köşe başında tekrar ettirmiş. Böylece Cevat Rifat, bu şekilde halkın kısa zamanda ıslahını sağlamıştır" (Ali Sankoyuncu, *Milli Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi*, Kültür Bak. Yay., Ankara 1992, s. 239).

³⁶ Atilhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 16 Kasım 1951, Nu: 36, s. 4.

³⁷ Atilhan, *31 Mart Faciası*, Aykurt Neşriyat, İstanbul 1969, s. 213.

³⁸ Atilhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 16 Kasım 1951, Nu: 36, s. 4.

³⁹ Atilhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 16 Kasım 1951, Nu: 36, s. 4.

senin Yüzbaşı"⁴⁰. Cevat Rifat Bey, askerlerini toplayarak onlara bir konuşma yapar⁴¹.

Bartın ve Havalisi Komutanlığı, başında Muhittin Paşa'nın bulunduğu Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanlığı'na bağlanmış⁴², ayrıca bir Zonguldak Müfrezesi oluşturulmuştur⁴³. Bartın, gerçekten Milli Mücadele açısından büyük önem taşıyordu. Çünkü Ankara ile İstanbul'un en kestirme yolu burasıydı⁴⁴ ve İstanbul ile Ankara arasındaki haberleşme de bu havali üzerinden yapılmaktaydı⁴⁵. Cevat Rifat Bey, Bartın'a geldiğinde halkın şaşkın gözlerle kendilerini seyrettiğini, atların arasını açık tuttuğu için ve gecenin de karanlığı dolayısıyla bir süvari fırkası gibi heybetli gözüktüklerini vurgulamaktadır. Bu kuvvetli görünüş sayesinde ki inzibat kuvvetleri yüzbaşı Sabri ve mülazım Sadı Beyler Zonguldak'a doğru çekilmişlerdir. Bu iki isim sonradan Cevat Rifat Bey'e katılmışlar ve bu hareketlerinden dolayı ödüllendirilmişlerdir. Hükümet Konağı'na gelen Cevat Rifat Bey, burada tertibat alır, eşrafı yanına çağırır ve verdiği beyanatta burada adeta bir hükümet teşkil ettiğini ilan etmiş olur⁴⁶.

D. CEVAT RİFAT ATILHAN'IN ZONGULDAK VE BARTIN HAVALİSİ HALK HÜKÜMETİNİ KURMASI VE FAALİYETLERİ

Böylece Cevat Rifat Bey, *Zonguldak ve Bartın Havalisi Halk Hükümetini* kurmuş ve onun devlet başkanlığını ve Silahlı Kuvvetler Komutanlığını almıştır. Çaycuma'da bu hükümetin organı olmak üzere bir de **İnkılap** adlı bir gazete çıkarmıştı. Bu hükümetin Milli Eğitim Bakanlığını Hakkı Bey, Dışişleri Bakanlığını Murat Kaptan (Selanikli ilk sosyalistlerden ve

⁴⁰ Atılhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 23 Kasım 1951, Nu: 37, s. 4.

⁴¹ Atılhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 16 Kasım 1951, Nu: 36, s. 4. Bu konuşmada Atılhan, şunlara dikkat çekmiştir:

"Şimdi arkadaşlar, Bartın'a doğru ilerleyeceğiz. Bu memlekette milli birliğe vücuda getirmek, bu birliğe mani olanları bertaraf ederek ondan sonra bir halde vatanımızı istila eden düşmanla karşılaşacağız. Maazallah muvaffak olamazsak, bu minarelerden bir daha ezan sesi göklere yükselmez ve minberlerden Allah sesi yerine çan sesleri gelir... Bunun için bugün giriştiğimiz bu cihad hakikaten cihad-ı ekberdir. Karşımızda din ve kan kardeşlerimiz olduğu için de şimdiye kadar milletimizin asırlar boyunca başardığı mücadelelerin en zoru ve en mesuliyetlisidir. Unutmayınız ki karşımızda hemşehrimiz vardır. Onlar cehaletlerinin kurbanıdır. ve onların cehalet veenciliklerinden biz mesulüzünüz. Bunun için Allah'tan hep beraber niyaz edelim ki; sebebini halk ederek ellerimizi vatandaş kanıyla bulamaktan bizi men etsin. Şehre dönmek gireceğiz. En önde beni göreceksiniz. Birimiz atından düşecek olursak hiç kimse onunla meşgul olmayacak ve müfrezeye bir saniye bir yerde dumayacaktır. Ancak bu sürat ve bu cesaret sayesinde muvaffak olabiliriz. Allah cümleminizin yardımcısı olsun "

⁴² ATASE, İSH/K:1063. G:44. B:44-1. "Kastamonu Mıntıka Kumandanlığıyla 4. Fırkadan mürekkep olmak ve Kastamonu vilayetiyle müstakil Sinop, Kastamonu ve Bolu livalarını ihtiva etmek üzere Kastamonu ve Bolu Havalisi Kumandanlığı ihdas olunmuştur. Mezkûr Kumandanlığa Kolordu Kumandanlarından Mirîva Muhittin Paşa Hazretleri tayin kılınmıştır... İşbu karar Heyet-i Vekile'nin 21 Eylül 1336 tarihli icmaatında tezkir ve kabul olunarak Müdafaa-i Milliye ve Dâhiliye Vekâletleriyle Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetinin 21 Eylül 1336 tarihli ve 226 karar numara ile tebliğ kılınmıştır" (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030. 18. 1. 12. 12).

⁴³ ATASE, İSH/K:1065. G:169. B:169-8.

⁴⁴ Nurettin Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri -İnebolu ve Kastamonu Havalisi*, Gün Basimevi, İstanbul 1955, s. 194 (Cevat Rifat Bey'in esere verdiği hatıratından).

⁴⁵ ATASE, İSH/K: 607. D:25A (179). F:2 (Nakl. Sankoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak...*, s. 41).

⁴⁶ Atılhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 16 Kasım 1951, Nu: 36, s. 4.

Atatürk'ün yakın arkadaşlarından) yapmıştı. İçişleri Bakanı da o bölgenin tanınmış ailelerinden İncelemdaroğulları'ndan biriydi. Abidin Nesimi, verdiği bu bilgilere ek olarak bu hükümetin, Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler kurduğunu söylemektedir. Hatta Sovyetler'den gördüğü parasal yardımla kuvvetli bir ordu kurulmuştur. *"Bu ordu, Zonguldak ve çevresine denizden yapılacak bir çıkartmayı önleyebilecek bir güçte idi. Bu devletin Dışişleri Bakanı Murat Kaptan Sovyetler'le görüşmek üzere motorla Karadeniz'e açıldığı bir gün durum İngilizlerce saptanmış ve motor batırılmış ve Murat Kaptan da öldürülmüştür."*⁴⁷

Hükümet kurulduktan kısa bir süre sonra, Cevat Rifat Atilhan'ın kendisinden sitayişle bahsettiği Hacı Hafız Rifat Efendi gelir ve başarılar dileyerek her yardıma hazır olduklarını beyan eder. Cevat Rifat Bey, Bartın'da yerleşerek havalinin kumandanlığını üzerine alır. Ancak bu günlerde Bolu ve Düzce'de durum karışık ve Zonguldak'taki Fransız kuvvetleri de ilerlemeye hazırlanmakta idi. Fransızlar eğer Ankara istikametinde ilerleyecek olurlarsa, hem Antep ve Maraş'taki işgalleri kökleşecek hem de Zonguldak kömür havzasındaki menfaatlerini garanti altına almış olacaktı. Çaycuma'da, Cevat Rifat Bey'in kuvvetleri zamanla 5.500 civarına ulaşmıştır⁴⁸. 2-3 Temmuz 1920 tarihinde Fırka Komutanı Nazım Bey tarafından, Fransızların Zonguldak'a doğru kuvvetlerini takviye etmelerinden ve nizami kuvvetlerinin yetersizliğinden ötürü Cevat Rifat'ın bu kuvvetlerle Düzce'ye hareket etmesi istenmiştir⁴⁹.

Bu arada Fırka Kumandanı Nazım Bey, Jandarma Yüzbaşı Ziya ve Şevket Turgut Beyler hakkında, Fransız adamı olduklarına dair sürekli olarak Kastamonu Müfrezesi Kumandanı Osman ve Çaycuma Müfrezesi Kumandanı Cevat Rifat Beylerden telgraf aldığını belirtmektedir. Ancak herkesin tanıdığı Şevket Turgut Bey'in bilerek Fransız menfaatine alet olacağını zannetmediğinin de altını çizmektedir. Hatta adı geçen bu havalide eşkiya takibinde başarı gösterdiğini işittiğini bildirmektedir. Ancak neticeyi açık bırakmaktadır: *"...Mamañih hepsinin cevahir-i hakikasını alnında yazılı olmadığı için hakiki bir hüküm veremiyorum."*⁵⁰

Cevat Rifat Bey'in önünde en büyük engel, şüphesiz silah ve cephane meselesiydi. Bunların nereden temin edileceği hususu başlı başına büyük bir sorundu. Ancak önlerine çıkan iki olay bu sorunu büyük ölçüde

⁴⁷ Abidin Nesimi, *Yılların İçinden*, Gözlem Yay., İstanbul 1977, s. 127.

⁴⁸ Atilhan'ın bir eserinin biyografi kısmını hazırlayan Avukat Daniş Esendal, bu sayıyı 12.000 gibi abartılı bir şekilde vermektedir (Atilhan, *31 Mart Faciası*, Aykurt Neşriyat, İstanbul 1969).

⁴⁹ ATASE, İSH/K:591. G: 202. B: 202-2.

⁵⁰ ATASE, İSH/K:584. G: 81. B: 81-1.

halledecektir. Bartın'ın zengin halkından⁵¹ haraç almak için harekete geçen Rifat Reis⁵², kumandasındaki iki yüz kadar Sürmeneli ile Bartın Boğazı'na gelmişti⁵³. Bunun üzerine Cevat Rifat Bey, yüz kadar askerle eşkiyanın bulunduğu yere gider. Askerlerine hemen ateş etmemeleri talimatını verir. Ancak karşı taraf yayılım ateşi açar. Fakat yine karşılık vermez ve atını dörtümla eşkiyanın üzerine sürer. Bu hareketi, karşı tarafta beklenmedik tesir yapar ve ateş keserler. Yaptığı konuşmanın ve gösterdiği cesaretin neticesini bu iki yüze yakın eşkiyanın kendi emri altına girmesiyle hayli hayli almış olur. Cevat Rifat Atilhan'ın anlattıklarına göre, bunun gibi sadece silahla değil uygun yöntemle de kan akıtmadan çetelerle mücadele edilmiştir. Bunların birinde Çaycuma'da 16 Laz eşkiyası yakalanmış, bazıları milli müfrezeyle dâhil edilmiştir⁵⁴. Cevat Rifat Bey ayaklanan Çerkezler ve Abazalar ile Fransızlar arasında Zonguldak bölgesinde bir Kuva'yı Milliye duvarı meydana getirmeye çalışmıştır. Dinamo'ya göre, Cevat Rifat Bey'in olağanüstü teşkilatçılığı sayesinde, eşkiyalar Milli Mücadele saflarına çekilmiştir. Bedri Emin Bey emrinde üç yüz mızraklı bir atlı müfrezesi, Bahriye Binbaşısı Murat Bey emrinde bin kişilik bir Mavi Tabur, Sürmeneli Rifat Kaptan emrinde bir Karadeniz Ulusal Taburu, Sabri Bey emrinde beş yüz kişilik bir güç, Mahir Bey emrinde bir dağ bataryası ile üç yüz kişilik bir karargâh bölüğü gibi vurucu örgütler meydana geldi. Sakarya ağzındaki İpsiz Recep⁵⁵ emrindeki hızla büyüyen Karadeniz uşakları çetesiyle bir anlam aldı. Daha önceden Ereğli'de bulunan

⁵¹ Cevat Rifat Bey, Bartın halkından oldukça şikâyetçidir. Ayrıca Bartınlılardan bir kısmı da Cevat Rifat Bey'i Mecis'e şikâyet etmişlerdi (ATASE, İSH/ K:1459. G:22. B:22-1). 1903 doğumlu Ali Şeker'in Cevat Rifat Bey hakkında anlattıklarına göre; "...İyi tanırım. Söylemeyi unuttum. O, bizim Bartın'a gelince halk tamamen Mustafa Kemal Paşa taraftarı oldu. Yzb. Cevat Bey Kuva-yı Milliye için para topladı. Bazıları vermek istemedi. Padişah taraftarı olan bazıları kendilerini Kuva-yı Milliye olarak tanıtır Mustafa Kemal Paşa'ya şikâyet dahi ettiler" (Sankoyuncu, *Milli Mücadelede Zonguldak...*, s. 362). Cevat Rifat Bey 4 Mayıs 1337'de Kastamonu ve Havalisi Kumandanlığına kendi hakkında Bartın'dan gelen şikâyetler üzerine cevabi olarak çektiği telgrafta şunları belirtmektedir:

Zengin ve tüccar olan Bartın'ın "*şimdikiye kadar vatani ve milli işlerde hiçbir fedakârlık göstermeyen lakayt ahalisi*" emir almış bir ordu mensubuna (kendisine) 500 lira bile vermektен çekinmişlerdir. Kaza kaymakamı bile pasif kalmıştır. Oysa kendisinin bu parayı bir iki gün zarfında iade edeceğini şerefi ve namusu üzerine ettiği yeminle beyan etmişti. Bu hadiseyi de BMM'ye bu derece kötü bir maksatla bildirmişlerdir. Bu yüzden kendisi bu şikâyetle bulunan on kişiyi *selamet-i memleket namına* bütün mesuliyeti alarak Bartın'dan Çaycuma'ya getirmişti. Son söz olarak da "...*Millet hayat ve istiklalini kurtarmak için son defa muharebeye hazırlandırılmış bir kaza ahalisinin gösterdiği çirkin münasebetsizliği ve diğerinin iane ettiği faziletkârlığı ve fedakârlığı aynen huzur-ı allilerine arz ederim efendim...*" demiştir (ATASE, İSH/ K:1459. G:22. B:22-3). Yapılan şikâyetler sebebiyle Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi Paşa da Kastamonu ve Havalisi Kumandanlığına gönderdiği talimatta, gayri kanuni hareketlere müracaat edenler hakkında takibat yapılmasını istemiştir (ATASE, İSH/ K:1459. G:22. B:22-11).

⁵² İzmir Suikastı sorgulamalarında olayı planlayanlar arasında görülmüş ve Ankara'da idam edilmiştir. Atilhan, bu idamda İnönü'nün etkisinden bahsetmektedir.

⁵³ Hasan İzzettin Dinamo, bu sayıyı 100 olarak vermektedir (Bknz: Dinamo, *Kutsal İsyân*, s. 207).

⁵⁴ ATASE, İSH/ K:1458. G:39. B: 39-1.

⁵⁵ Mutlakiyet döneminde Türkiye- Rusya arasında ve Karadeniz kıyılarında tuz ve tütün kaçakçılığı yaparken Fransızların rejî idaresi emrindeki gambotu esir almakla ve Rus gümrükçülerini şaşırtmakla Karadeniz'de uzun yıllar ün salan Rize'nin Halda köyünden İpsiz Recep adıyla tanınan şahıs, 70 yaşını aştığı halde Kandıra'da eşkiyalık yaparken Kuva-yı Milliye hareketine katılmıştır. Fransızlara, Yunanlılara ve hilafetçilere karşı mücadele etmiştir. Recep Reis, Milis Binbaşısı yetkisi ile yanında Harp Okullu subay ve maiyetinde 800 kişi bulundurarak İstiklal Savaşının sonuna kadar verilen vazifeleri başarmış ve ölünceye kadar Kemal Paşa tarafından sevilmiş ve birinci derecede kırmızı şeritli İstiklal Madalyası ile taltif edilmiştir. (Nurettin Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri...*, s. 307, 308).

Fransızların kasabaya girmesine engel olan ulusal çete, Cevat Rifat Bey'in etkisiyle daha çok büyüdü⁵⁶.

Cevat Rifat Bey, bu mücadeleler esnasında yaptığı her türlü hareketi bildirmeyi de ihmal etmemiştir⁵⁷. Bu da bir bakıma onun pek de başına buyruk olarak hareket etmediğini göstermesi açısından önemli görülebilir⁵⁸. Yukarıda değinilen ikinci olay ise şöyledir: Bartın Limanına içi silah ve cephane dolu bir motor yanaşır. Bu motor uzun seneler Rusya'da yaşamış ve orada para kazanarak fabrika ve servet sahibi olmuş Oflu Ahmet isminde bir zata aitti. Kendisi memleketin zor bir durumda olduğunu öğrenmiş ve her şeyi göze alarak Cevat Rifat Bey'e silah ve cephanelerle imdada gelmiştir. Yüzbinlerce lira değerindeki bu harp malzemesi için ise herhangi bir para almamıştır⁵⁹. Cevat Rifat Bey, bu gelişme üzerine etraftan seçme delikanlıları silahlılarına çağırır. Bine yakın mevcutlu bir kıta meydana gelir. Böylece halkın itimadı da artmış olur. *"Karadenizli bu çocuklar baştan aşağı zıpka mintanlarla giydirip kuşatılır ve neticede heybetli milli bir müfreze olur."*⁶⁰

Erzurumlu Nusret Efendiyi kıtalara müftü olarak tayin eden Cevat Rifat Bey, bunun büyük bir moral kaynağı olduğunu beyan etmiştir. İlk iş olarak Fransız kuvvetleri arasındaki Müslümanlara yönelik bir beyanname yazılır. Bu beyannameyi daha sonra İsmet Paşa'nın, idamında etkisi olduğu Rifat Kaptan'a verir. Arapça olan beyanname şöyledir:

"Aziz din kardeşlerimiz,

Afrika'nın cesur ve mümin evlatları, İslam'ın son kalesi ve alemdari olan Haremeyni Şerife ile Ehlibeyt'e asırlarca hüsnü hizmet eden ve liva-yı İslam'ı iklimden iklime, ülkeden ülkeye götürüp onun şan ve şerefini daima yüksekte tutan Türk milletinin bu mıntıkadaki kumandanı sıfatıyla cümlenize hitap ediyor ve hepinizi bayrağımızın altına ve saflarımıza davet ediyorum. Dört yüz milyon Müslümanın merkez vahdeti olan bir vatanın düşman istilasından kurutulması ve İslam'ın istiklali için silaha sarılmış bulunuyoruz. Uzun senelerden beri sizlerin de güzel vatanlarınızı haksız yere işgal etmiş olan Fransızların obur mideleri doymayarak buralara kadar adi menfaatleri için ayak atmışlardır. Allah'ın izniyle bu ayakları kıracağız. Sizler silahlarımıza hedef olmayınız. Allah "Bütün müminler kardeşler" buyuruyor. Kardeş kardeşe silah atmaz. Gerçi, sizlerin bizim saflarımıza geçmeniz çok büyük fedakârlıktır. Bir daha vatanınıza evlad-u ayalinize dönemezsiniz fakat hayatı ebediyeye inanıyorsanız sermedi hayatın bütün namü nimetleri ve cennetle taltif edilecek habib-i hüdanın mazharı şefaati olacaksınız. Bu

⁵⁶ Dinamo, Kutsal İsyan, s. 209.

⁵⁷ ATASE, İSH/K:577. G:173. B:173-1.

⁵⁸ Cevat Rifat Bey hareketlerini telgraflarla sürekli bir şekilde bildirmektedir. Bknz: ATASE, İSH/K:665. G:77. B:77-1.

⁵⁹ Atılhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 30 Kasım 1951, Nu: 38, s. 4.

⁶⁰ Aynı Yer.

İslam ülkesi size yeni bir vatan olacak ve burada aradığınız bütün şefkat, saadet ve kardeşliği bulacaksınız.

***Esselamiüalamenittebealhüda
İslam Askerlerinin Kumandanı
Esseyid Ahmed Cevat Rifat.”⁶¹***

Cevat Rifat Atilhan'ın burada *Esseyid ve Ahmed* isimlerini kullanması, tabiatıyla karşı tarafın Müslüman askerleri üzerinde bir etki oluşturmak içindir.

Bu beyanname, Fransızlar üzerinde büyük bir şaşkınlık meydana getirecektir. Beyannamelerin dağıtılmasından henüz birkaç gün geçmesine rağmen, Sapça geçidindeki karakollardan birinden gelen telefonda, düşman hatlarından bir grubun tekbirler ile Türk saflarına doğru geldikleri bildirilmiştir⁶². Bu tekbirler arasında iki kuvvet askerleri ağlayarak birbirleriyle kucaklaşırlar.

Böylece Cevat Rifat Bey'in müfrezesi Türk, Arap ve Hintlilerden oluşan bir İslam Müfrezesi haline geliyordu. Milli Müfreme saflarına sonradan katılan bu Fransız Müslüman askerler, Fransız kuvvetleri hakkında son derece önemli bilgiler de veriyordu. Bunlardan birinde Tunuslu Başçavuş Mehmet, Zonguldak'tan firar ederek Çaycuma'da Bartın ve Havalisi Kuva-yı Milliye Kumandanlığına iltica etmiş⁶³ ve önemli bilgiler vermiştir. Buna göre, Zonguldak'ta 4 bölüklü 2 Fransız taburu vardır. Bunlardan biri Tunuslu, diğeri ise Cezayirilerden oluşuyordu. Bu kuvvetlerde 7 tane 75 mm.lik top ve otomatik tüfek bulunmaktaydı. Bunlar sırf taburların korunması için konulmuştu. Fransızlar “*Bolşevikler*” dedikleri Milli Mücadelecilerden oldukça korkuyorlar ve askerlerin onlarla temas etmemelerine çok fazla dikkat gösteriyorlardı⁶⁴. Türk saflarına firar edenlerden bir kısmı aynı zamanda silahlarıyla birlikte geliyorlardı⁶⁵. Cevat Rifat Bey verdiği 16 Aralık 1920 tarihli bir raporda, Fransız kuvvetleri içindeki Müslümanlar arasında yaptığı propagandanın gayet faydalı olduğunu, bundan sonra da buna devam edeceğini bildirmiştir⁶⁶. Kastamonu ve Havalisi Kumandanı Muhittin Paşa, Zonguldak

⁶¹ Atilhan, “Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele”, *Büyük Cihad*, 30 Kasım 1951, Nu: 38, s. 4.

⁶² Atilhan, “Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele”, *Büyük Cihad*, 7 Aralık 1951, Nu: 39, s. 4.

⁶³ ATASE, İSH/ K:648. G:158. B: 158-1.

⁶⁴ ATASE, İSH/ K:590. G:120. B: 120-2.

⁶⁵ ATASE, İSH/ K:1334. G:152. B: 152-1. 12 Şubat 1337'de 6 Tunuslu er, Çaycuma'daki Türk birliğine iltica etmiştir. Böylece bu tarihe kadar olan mülteci asker sayısı 50'yi geçmiştir (ATASE, İSH/ K:702. G:87. B:87-4). 24 Şubat 1337'de bir Müslüman er silahıyla birlikte Zonguldak'taki Türk birliğine sığınmıştır (ATASE, İSH/ K:702. G:104. B:104-1). 21 Nisan 1337'de bir Müslüman nefer Çaycuma Karakolu'na iltica etti. Yine altı Fransız er de Türk saflarına katılmıştır (ATASE, İSH/ K:712. G:12. B:12-1). 26 Nisan'da silahlı Cezayirli bir nefer Zonguldak Müfrezesi 'ne iltica etmiştir (ATASE, İSH/ K:712. G:35. B:35-1).

⁶⁶ ATASE, İSH/ K:1065. G:76. B:76-1, 76-1a.

Mutasarrıflığına gönderdiği 7 Aralık 1920 tarihli telgrafında, propaganda faaliyetlerine devam edilmesini, 6 Aralık 1920'de firar eden bir Tunuslu çavuştan (yukarıda ismi zikredilen Başçavuş Mehmet) Zonguldak ve Kozlu'da bulunan Fransız askerlerinin sayısı, tümen ve alay kuvvetleri, mevcut silah ve cephanelerinin cinsi, sayısı, komutanlarının isim ve rütbeleri ve karargâhları gibi hususlarda bilgi alınmasını istemiştir⁶⁷.

Bu sırada Bolu ve Düzce'de ikinci bir isyan patlak vermişti. Abazaların çoğunlukta olduğu bu isyanda, Cevat Rifat Bey'in arkadaşı olan süvari yüzbaşı Harputlu Avni Bey ile beraber birçok subay, asiler tarafından yakalanır. Bunlar için derhal idam sehpaları hazırlanınca durumdan haberdar olan Cevat Rifat Bey bir telgraf çeker. Bu telgrafta tehditler yağdırır, bunlara bir zarar geldiği takdirde asilerin Filyos'ta bulunan akrabalarının rehin alındığını ve bunlar üzerinde düşünüleceğini ima eder. Bunun cevabı kısa sürede gelir ve Sabit imzalı bir telgrafta asiler, akrabalarına dokunulmamasını, subayların ise serbest bırakıldığını söylerler⁶⁸. Cevat Rifat Bey, bu olaydan sonra Binbaşı Murat Bey kumandasında beş yüz kişilik bir müfrezeyi Bolu istikametine göndermiştir. Bu hareket, asilerin paniğe düşmesine sebep olur. Bedri Emin Bey, Mızraklı Süvari Müfrezesi teşkil etmeye memur edilir. Böylelikle Cevat Rifat Bey, kuvvetleriyle övünç duyacak bir duruma gelecektir: *"Şimdi hiçbir yerden ve hiçbir makamdan ve hiçbir şahıstan on paralık yardım görmeden piyade, makineli tüfek, top ve süvari olarak her sınıftan müteşekkil ve Milli Mücadele'nin en heybetli ve en kıymetli ve en muazzam bir kıtası meydana gelmiş bulunuyordu."*⁶⁹

Cevat Rifat Bey, 2. Düzce Ayaklanması'nın bastırılmasında oynadığı faal rolle, düşmanın Zonguldak ve Bolu üzerinden Ankara'ya yönelmesini önlemiştir. Sonradan İsmet Paşa'nın bölgede askeri takviye yapan Fransız birliğine dikkat çekmesinin ardından tekrar Çaycuma'ya dönmüştür⁷⁰. Düzce'deki isyan bastırılmışken ardından Beypazarı'nda ayaklanma çıkmış, bu arada Zonguldak'tan Padişah'a sadakat bildiren ve Kuva-yı Milliye'ye

⁶⁷ ATASE, İSH/K:952. D:13. F:64 (Nakl., Sankoyuncu, *Milli Mücadelede Zonguldak...*, s.71).

⁶⁸ Atılhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 7 Aralık 1951, Nu: 39, s.4. Atılhan, bu olayları tasvir ederken referans olarak da Avni Bey'i gösterecektir: "...İkinci Bolu İsyanında, ordumuzun en cesur ve değerli kumandanlarından Şehit Miralay Nazım Bey gibi bir kahraman geri çekilmek zorunda kalınca, Zonguldak'ı işgal etmiş olan Fransız kuvvetleri de büyük ümitlere kapılmışlardı. Gaziantep ve Gazi Maraş'ta söktüremeyen bu müstevliler, beni çigneylebilselerdi bir günde Bolu'ya ulaşacak, ihtilalcileri takviye edecek, cephelerimizin gerisine düşerek Ankara'ya ulaşacaktı. Bu, iki ateş arasında kalmış genç bir kumandan ne zor bir durumdaydı. Vatanını hailsane seven insanların azmi her şeyi yener. Cepheyi demir gibi ayakta tuttum. Kıtalanızın Müftüsü Erzurum Mebusu Nusret Efendi'yi yanıma aldım. O, bir Bedir kahramanı gibi heybetli vücudu, beyaz sarığı ve nurani yüzüyle benimle cepheyi dolaştı. Askerlerimizin cesareti arttı ve geridekiler şu emri verdim: "En ufak bir hareket sezersen köylerinizi çoluk çocuğunuzla beraber yakanın. Hernen Bolu'ya haber salınız. Kimserin kılına hanel gelmesin. Korku dağları bekler. Bolu'ya haber gönderildi ve idam edilmek üzere bulunan zabıtlar derakap serbest bırakıldı. Bunların biri de bugün Emirgan muhtar olan Süvari Binbaşı Harputlu Avni Bey'dir. Merak edenler kendisini ziyaret etsinler" (Atılhan, "İnkılap İsmi Siper Ederek...", *Hüradım*, 9 Ekim 1959, Nu: 408, s. 4).

⁶⁹ Atılhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 7 Aralık 1951, Nu: 39, s. 4.

⁷⁰ ATASE, İSH/K:591. G:202. B:202-1.

karşı olunduğu yolunda telgraflar çekilmişti. Eğer bu tür isyanlar başarıya ulaşmış olsaydı Fransızlar, Devrek, Gerede, Kızılcahamam yoluyla en kısa bir zamanda Ankara'yı işgal ederek Büyük Millet Meclisi'ni dağıtabilirlerdi⁷¹. Kastamonu Valisi Cemal Bey de kendi bölgesinde kıpırdanmalar başladığını Ankara'ya bildirmişti. Bunun üzerine kendisi, Ankara'dan Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun hemen uygulamaya konması emrini almıştır⁷².

Mürettep Fırka Kumandanı tarafından gönderilen bir yazıda, Fransızların limandan hareketle Çaycuma'nın 7 kilometre kadar içlerine gelmeleri üzerine, Çaycuma Müfrezesinin takviye edilmesi düşünülmüştür⁷³. Bu sıralarda Yunan ilerleyişini protesto etmek amacıyla Çaycuma'da bir miting düzenlenmiştir. Çaycuma ahalisinden kadın, erkek, çoluk çocuk on bini aşkın insan nahiye merkezinde toplanarak Yunanlıların yaptıkları mezalimi telin etmek amacıyla dükkânlarını tüm gün kapatmışlardır. Memleketin saadet ve selameti için her türlü fedakârlığı yapmaya hazır olduklarını vurgulamışlardır⁷⁴.

Beş yüz kadar kuvvetin Bolu istikametine gitmesinden faydalanan Fransızlar, harekete geçerler. Bunun üzerine Cevat Rifat Bey, ileri karakol nöbetçilerini Sapça geçidine kadar çeker. Bu hareket Fransızlara cesaret verecek ve rahat bir şekilde Sapça geçidine kadar geleceklerdir. Burada Fransızların Müdafaa-i Hukuk Heyeti ile görüşme talepleri olmuştur. Bu konuda herhangi bir gelişmenin derhal Meclis'e bildirilmesi istenmiştir⁷⁵. Ancak bölgede bulunan Cevat Rifat Bey ile Fransızların görüşme talepleri 4. Fırka Kumandanlığı tarafından uygun bulunmayacaktır⁷⁶. Ancak Fransızlar görüşme taleplerine rağmen asker sevkiyatına da devam etmekteydiler⁷⁷. Cevat Rifat Bey, Yarbay Viller'in kendisi ile iyi ilişkiler kurduğu için Rumların müracaatı üzerine görevden alınıp yerine Yarbay Kratiyel'in getirildiğini belirtmektedir⁷⁸.

Bölgedeki din adamlarının⁷⁹ da tam desteğini alan Cevat Rifat Bey tarafından ateş emri verilince, ellerini kollarını sallayarak bölgeye gelen

⁷¹ Enver Behnan Şapolyo, *Kuvayı Milliye Tarihi-Genella*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1957, s. 135.

⁷² İhami Soysal, *Kurtuluş Savaşı'nda İşbirlikçiler*, Gür Yay., İstanbul 1985, s. 152, 153.

⁷³ ATASE, İSH/K:579. G:140. B:140-1,2.

⁷⁴ ATASE, İSH/K:1069. G:127. B:127-1.

⁷⁵ BCA, 030. 10. 54. 354. 4.

⁷⁶ ATASE, İSH/K:567. D:4. F:37. (Nakl. Sankoyuncu, *Milli Mücadele'de Zonguldak...*, s. 65).

⁷⁷ Sankoyuncu, *Milli Mücadele'de Zonguldak...*, s. 66.

⁷⁸ ATASE, İSH/K:953. D:8. F:25-7. (Nakl. Sankoyuncu, *Milli Mücadele'de Zonguldak...*, s. 69).

⁷⁹ Cevat Rifat Bey, mıntikasında dört tane "sarklı kahramandan" bahsetmektedir. Bartın Müftüsü Rifat Efendi, Zonguldak Müftüsü İbrahim Efendi, Beycuma'da müderris Hüseyin Efendi ve Erzurumlu Nusret Efendi (Atılhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 21 Aralık 1951, Nu: 41, s.4.). Bunların gayretlerinden oldukça memnun olmuştur. Atılhan'ın Milli Mücadele yıllarında din adamlarının oynadığı müspet role sıklıkla vurgu yaptığı bilinmektedir. Milli kuvvetlerin din adamları sayesinde günden güne kuvvetlendiğini ve teşkilatlandığını belirten Atılhan, bu durumu duyan ve o sıralarda Zonguldak'ta bulunan Kuva-yı İnzibatiye'den de kendilerine katılım olduğunu vurgulamıştır

Fransızlar büyük bir şaşkınlık yaşarlar. Çünkü bu arada takviye kuvveti olarak Zonguldak limanında bir kruvazör ile üç Fransız torpidosu beklemekteydi⁸⁰. Hiçbir makamdan almadığı, bizzat kendisinin temin ettiği silahlarla Fransızlara saldıran Cevat Rifat Bey, yine de adeta silahsız olarak harp ettiğini vurgulamaktadır. Fransızlar, bu durum karşısında geldikleri istikamet olan Üzülmüş sirtlarına doğru çekilmişlerdir⁸¹. Cevat Rifat Bey, yapılan harekâtları biraz da mübalağa ile Ankara'ya bildirilmesini teklif eden kumandan muavini Ethem Bey'in teklifini reddeder⁸². Ancak Cevat Rifat Bey'in sonraları bu tutumundan pişman olduğu anlaşılmaktadır “...Eğer biz, dava zaferle sona erdikten sonra bir takım asker kaçaklarının, bir takım fırsat düşkünlerinin, bir takım açığözlerin ve İstiklal savaşlarını Ankara'nın Yeni Bar, Tabarin Bar ve merkez barlarında öğrenen bazı serserilerin çıkıp da bu iman ve azmimiz sayesinde, Allah'ın lütuf ve keremi sayesinde adeta silahsız olarak başardığımız mucizevari zaferi kendilerine mal edip onun bütün maddi ve manevi şeref paylarını yağma edeceklerini bilseydik, doğrusu bu kadar saf, bu kadar boş bulunmazdık belki...”⁸³

E. CEVAT RİFAT ATILHAN'IN ANKARA İLE TERS DÜŞMESİ

Cevat Rifat Bey, kendi ifadesiyle İsmet Paşa'nın içten yıkıcılık metoduna değinmiştir. İsmet Paşa, kıtaya Cevat Rifat Bey'in halasının oğlu olan Yüzbaşı Hakkı Bey'i gönderir. Böylece bir üst derece subayla Cevat Rifat Bey'in etkisini kırmak ister. Ancak Cevat Rifat Bey, bu yeni kumandanın tayinini kabul etmez. Ancak Muhittin Paşa'dan sonra Fevzi Paşa da bu hareketin emre itaatsizlik olduğunu bildirirler. Cevat Rifat Bey'in cevabı ise oldukça sert olur: “Doğrudur. Eğer bu kıta hükümet tarafından teşkil edilmiş, silah ve cephanesi keza onlar tarafından temin edilmiş olup da ben de mensup bir

---

(Atılhan, *İstiklal Harbi'nde Sanki Kahramanlar*, s. 62.). Ancak zaferden sonra bu din adamlarının düştüğü duruma son derece öfkelenen ve çokça kullandığı yaftayı yapıştıracağı: “...Bugün din adamlarına dudak büken ve onları hor gören insanların ne kendileri, ne de babaları, ekmeğini yiyip sefasını sürdürdükleri bu yerlerin, vatan için ne bir damla kan dökmüş ne de bir damla ter akıtmış insanlardır. Bunların hiç birinin Müslümanlıkla olduğu kadar Türktükle de asla alakaları yoktur...” (Atılhan, *İstiklal Harbi'nde Sanki Kahramanlar*, s. 47.). Yine başka bir yazısında da şunlara değinecektir: “...Vicdanlarını Türk ve Müslüman düşmanlarına satmış bazı kalem sahiplerinin kirpi dikenleri gibi sakallı ve korkunç şekle soktukları, her fırsatta istihfaf ve hatta istihkar ettikleri Müslüman din adamları Kurtuluş Savaşlarında, yukarıda tafsilatını okuduğumuz şekilde, Allah rızası ve vatan selameti için çalıştılar. Şimdi bu sayede kurtulmuş bir vatan toprağı üstünde sefil menfaatler ve namussuzca ihtiraslar uğruna ve düşmanlarımız hesabına yapılan namert taarruzları idare edenler, acaba sıraladığımız bu asil vatansenverlik ve fedakârlık numuneleri karşısında bir hicap ve vicdan azabı duyarlar mı? Hayır! Onlarda utanma hissi ve vicdan yoktur.” (Atılhan, *İstiklal Harbi'nde Sanki Kahramanlar*, s. 103.).

⁸⁰ ATASE, İSH/K: 594. G:89. B: 89-1.

⁸¹ Yzb. Cevat Rifat Bey'in bu cephedeki emsalsiz hizmetlerinden dolayı 4. Tümen Komutanlığı tarafından 10 Ağustos 1920'de kendisine Milis Generalliği tevch edildi (Enver Behnan Şapolyo, s. 136). (Kemal Kadir ise, bunun TBMM tarafından verildiğini kaydetmiştir (Kemal Kadir, “Yılmayan Adam: Cevat Rifat”, *Bizim Anadolu*, 4 Şubat 1975, Nu: 2089, s. 2). Ancak bu Milis Generalliği konusu tartışmalıdır. MSB Arşivi'nde Atılhan'ın askeri safahat belgesinde kaydı bulunmamakla beraber İhsan Işık, Atılhan'ın gösterdiği başarılarından dolayı on dokuz madalya aldığını belirtmektedir (Bknz: İhsan Işık, *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, C.1, Elvan Yay., Ankara 2006, s. 444).

⁸² Atılhan, “Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele”, *Büyük Cihad*, 21 Aralık 1951, Nu: 41, s. 4.

⁸³ Aynı Yer.

kumandan olsaydım febiha... Fakat İstiklal Harbinin yıldızı dincek olan binlerce askeri, çalışmalarım ve cesaretim sayesinde kendim toplayıp, kendim teçhiz ettikten ve hatta Ankara'ya eğer takımı, silah ve cephaneye ve binlerce elbise yardımı dahi yaptıktan sonra ezberden verilen emre itaat ederek askerimi dağıtamam. Normal günlerde değil, tarihimizin en müşkül ve karanlık günlerinde yaşıyoruz. Bu vatan onların olmadığı kadar bizimdir de..."⁸⁴ Bu cevapla bir bakıma Cevat Rifat Bey isyancı durumuna düşüyordu. Bu çatışma esnasındadır ki İsmet Paşa, Kastamonu ve Havalisi Kumandanı Muhittin Paşa'ya gönderdiği bir şifrede şunları belirtecektir: "Halkı çalıştırarak ve asli vazifesinden uzaklaşarak yollar ve mektepler inşasına tevessül eden ve emrindeki kıtaya dayanarak verilen emirlere itaat etmeyen Bartın ve Havalisi Kumandanı Cevat Rifat Bey'in ileride daha uygunsuz vaziyetler itası memul bulunduğundan mummaileyhi kendisine hiçbir şey hissettirmeden mutayyiben ve muazzezen Kastamonu'ya celp ederek ileride melhuz hadiselere şimdiden mani olunmasını ve keyfiyetin tarafıma bildirilmesini rica ederim."⁸⁵

Bu telgraf üzerine Muhittin Paşa oldukça şaşkınlığa uğrar. Başka bir telgrafta ise Cevat Rifat Bey'in tahkikat neticesinde gerekirse tutuklanarak Kastamonu'ya getirilmesi konusu dile getirilmiştir⁸⁶. Elinde hiçbir kuvvet olmayan, hatta Kastamonu'da vazifede olan Refik Şevket (İnce)'in başkanlığındaki İstiklal Mahkemesi'ne beş-on atlı muhafız bulup veremeyen Muhittin Paşa (Cevat Rifat Bey'in ifadesine göre ise bu mahkemeye kendisi Yüzbaşı Cemal Bey kumandasında otuz mızraklı süvari göndermiştir), Bartın Mevki Kumandanlığına gönderdiği telgrafta, Cevat Rifat Bey'in acilen Kastamonu'ya gelmesi için emir vermiştir⁸⁷: "Askeri bir mesele hakkında rey ve fikirlerinizden istifade edilmek üzere bir iki gün için Kastamonu'ya kadar teşrif etmenizi rica eder, gözlerinizden öperim."⁸⁸ Ancak

⁸⁴ Aynı Yer.

⁸⁵ Atılhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 28 Aralık 1951, Nu:42, s.4. Oysa Cevat Rifat Bey, bu tip yardım faaliyetleriyle halk arasında daha da fazla sevgi kazanıyordu. Kendi teşebbüsü ile yapılacak olan hastane ve 6 derslikli okulun tamamlanması için bir hayli çaba sarf edecektir. 1920 sonlarında Çaycuma'ya giden Zonguldak Milli Eğitim Müdürü Ahmet Talat (Onay) Bey de izlenimlerini Açıkşöz'de yazmıştır ve Kumandan Cevat Rifat Bey'den övgüyle söz etmiştir.

"...Emsaline nisbetle güzel bir bina olan mektebin tamiri ve levazımının ikmal için Kumandan Cevat Rifat Bey, 100 lira iata buymuştur. İnşa bitiminde buraya İnas Mektebi de nakledilecektir." Ahmet Talat Bey, Filyos Çayı'ndaki maceralarını anlattıktan sonra kendilerinin Cevat Rifat Bey ve kasaba namına gelen zevat tarafından karşılandıklarını belirtir ve Cevat Rifat Bey hakkındaki intibalarını şu şekilde özetler:

"...Kumandan Cevat Rifat Bey, terbiyeli, faal ve sevimli bir gençtir. Nahiyeden şekaveti izale, asayiş-i iadeye muvaffak olduğu ve namuskârane hareketi şiar ettiği için bütün halkın şükran ve hümetini celbe muvaffak olmuştur. Arkadaşları, hep terbiyeli ve gayyur gençlerdir. Efradın elbise ve teçhizatı mükemmel, terbiye-i askeriyeleri şayan-ı takdir bir haldedir. Denilebilir ki karargâhta zabitan ve efrad arasında misli nameşhud bir mevedded-i müteakabile hükümandır. Askerlerin, çarşılarda, kahvelerde oturmamaları için salaştan bir gazino vücuda getirilmiş, inzibatın sıklığı hiçbir uygunsuzluğa meydan vermiyor. Hatta kasabanın bir tabur askerden sanki haberi yok gibi..." (Açıkşöz, 2 Eylül 1336, Nu: 75, s. 4).

⁸⁶ ATASE, İSH/K:1461. G:99. B: 99-14.

⁸⁷ ATASE, İSH/K:1461. G:99. B: 99-15.

⁸⁸ Atılhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 28 Aralık 1951, Nu: 42, s.4.

Cevat Rifat Bey, bu ifadelere inanmaz. "...Bu ifade Muhittin Paşa gibi muhafazakar bir askerin ifadesi olamazdı ve esasen askerlikte bu türlü şeyler de tabii görülemezdi."⁸⁹ Durumu bu şekilde değerlendirdikten sonra, Muhittin Paşa'ya şu telgrafi çekecektir: "Emr-i devletinizi şimdi aldım, vaziyet malum-u alileridir. Bin müşkülata araba getirip zorluklarla teçhiz ve teslih ettiğim askerlerim her taraftan içli dışlı düşmanlarla çevrilmiştir. Zati samileri gibi hepimizin hocası olan bir kumandanın bu âcizin reyî ve fikrinden istifadeleri keyfiyetini sadece bir tavsiye ve iltifat olarak kabul ediyorum. Askerimizin ve mıntıkamın gaybubetinde husule gelecek mesuliyetler ve halleri tekabbül buyurursanız iki gün sonra yola çıkabilirim"⁹⁰.

Muhittin Paşa ise, cevap olarak çektiği telgrafta kendisini beklediğini bildirecektir. Cevat Rifat Bey, kıtaların Posta ve Telgraf Müdürü Hüsnü Bey, Yüzbaşı Galip Bey ve Sivil Posta Telgraf Müdürü Fevzi Beyler sayesinde, mıntıkadaki dönen dolaplardan haberdar olduğunu belirterek, İsmet Paşa'ya karşı tedbirli olmayı yeğleyecek ve Muhittin Paşa'nın çağrısı üzerine Kastamonu'ya gitmeye karar verecektir⁹¹. Cevat Rifat Bey hakkında müthiş derecede menfi propaganda yapılmaya başlanmıştır. Hatta onun sadece emir dinlememekle kalmadığı, komuta kademesi hakkında da ileri geri sözler söylediğine dair rivayetler dolaşmıştır. Bunun üzerine kendisinin takip edilmesine karar verilecektir⁹².

Cevat Rifat Bey'in Çaycuma'dan Kastamonu'ya hareket etmek için hazırlandığı günlerde düşman kuvvetlerinin bazı hareket ve hazırlıkları da görülmekteydi. Kendi ifadesine göre İsmet Paşa, bu harekâta karşı tedbir düşüneceği yerde Cevat Rifat Bey ile uğraşmaktaydı. Böyle kritik anlarda İsmet Paşa "Bizzat Açılacaktır" kaydıyla Muhittin Paşa'ya bir şifre göndermişti: "Bartın ve Havalisi Kumandanı Cevat Rifat Beyin Kastamonu'ya gelip gelmediği, geldiyse kendisinden ne gibi bir intiba edindiğinizin hemen işar buyrulmasını rica ederim..."⁹³.

Bu gelişmeler üzerine Cevat Rifat Bey, kendi açısından emniyet tedbirlerine başvurmayı lüzumlu görmüştür. Kastamonu'ya giderken, güven duyduğu bir iki arkadaşını sivil giydirilmiş silahlı ve çok kuvvetli insanlarla gizlice Kastamonu'ya gönderir. Ayrıca, orada daha önce de belirtilen İstiklal Mahkemesi muhafızı olarak bulunan Mızraklı Süvarilerin de kendisini iki saat mesafeden karşılamaları talimatını verir. Yanına, Eğri Ahmet Çetesinde bulunmuş gözü kara ve cesur seksen kadar Türk ve milli saflara katılmış yirmi beş Cezayirli ve Tunuslu askerle, ayrıca on kadar

⁸⁹ Aynı Yer.

⁹⁰ Aynı Yer.

⁹¹ ATASE, İSH/K:1066. G:10. B:10-1.

⁹² ATASE, İSH/K:1461. G:99. B:99/1-45.

⁹³ Atilhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 4 Ocak 1952, Nu:43, s. 4.

Hintli askeri de alır. Bunları bombalarla takviye ederek atlı olarak yola çıkar. Muhafız kıtası içinde asker kıyafeti giymiş olan mülazım Hilmi ve Haydar Efendiler gibi yakın dostlarına şu gizli talimatı verir:

“Arkadaşlarım; meçhul bir maksatla Kastamonu’ya gidiyoruz, sebebini pekiyi bilmiyoruz. Fakat bunun şimdiye kadar şahit olduğumuz örneklere göre bir tuzak olması çok muhtemeldir. Biliyorsunuz ki biz yalnız vatan işiyle meşgulüz. Gençliğimizi, istikbalimizi, her şeyi feda ettik. Hepiniz şahitsiniz ki, elimizde büyük fırsatlar ve hudutsuz salahiyyetler vardır. Hiçbirini lehimize kullanmaya tenezzül etmedik, milyonları şu gördüğünüz yamalı pabuçla teptik. Fakat çeşitli ihtiraslar, entrikalar türlü çirkin şekillerde tecelli edebilir. İşte o zaman aptal gibi acz içinde, elimiz kolumuz bağlı olarak bir kahpeliğe kurban gitmeyelim. Ben işaret verinceye kadar atların kolonlarını gevşetmeyiniz. Eğer içinizde bunun akibetine tahammül edemeyecek arkadaşlar varsa onları serbest bırakıyorum.”⁹⁴

Arkadaşlarının beraber gideceklerini ve gerekirse beraber öleceklerini söylemeleri üzerine gözlerinin yaşardığını belirten Cevat Rifat Bey artık bir bakıma dönüş yoluna çıkmıştır. Halkın tezahüratları eşliğinde Muhittin Paşa’nın karargâhına ulaşırlar. Dört nala yakın süratle giden kıtası, karargâhın bahçesine girince kolunu kaldırıp indiren bir hareketle tüm kıtayı biranda olduğu yerde durdurur. Bu manzarayı gören Muhittin Paşa, yerinde duramayarak aşağı iner ve Cevat Rifat Bey’in boynuna sarılarak alnından öper. Müfrezenin Kastamonu’ya gelişi, sadece ahali üzerinde çok iyi tesir bırakmamıştır. Kıtaatın gerek talim ve terbiyesi gerekse disiplinli davranışı Muhittin Paşa’nın da takdirini kazanmıştır⁹⁵.

Cevat Rifat Bey, bütün komplonun ardında ısrarla İsmet Paşa’yı görmektedir: *“...İsmet Paşa’yı bu memlekette benim kadar kimse tanımaz. Birinci Dünya Harbi’nin sonlarına doğru ben Suriye ve Garbi Arabistan Umum Kumandanlığı Erkan-ı Harbiye İkinci Şube Müdürü iken, bu zatı adım adım takip etmiş ve ondan daima endişe ve üzüntü duymuştum. Anadolu harekâtına zorla ve ısrarla getirilen bu adam, esasen Milli Mücadele’nin zaferine inanmamış ve bunu bir macera diye vasıflandırmıştı.”⁹⁶*

İsmet Paşa’nın Milli Mücadele’nin ilk safhasında Amerikan Mandası düşüncesi üzerinde durulursa bunun doğru olacağı düşünülebilir. Suriye’de İsmet Bey’in yaptığı -daha doğrusu yapmadığı- hareketinden dolayı hıyanet yaftasını yapıştıran Cevat Rifat Atilhan, İsmet Paşa’nın mütareke günlerinde Harbiye Müsteşarı iken Albay Hüsametdin Bey’e silahların

⁹⁴ Aynı Yer.

⁹⁵ ATASE, İSH/K:1066. G:10. B: 10-2.

⁹⁶ Atilhan, “Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele”, *Büyük Cihad*, 11 Ocak 1952, Nu:44, s. 4.

birakılarak mütareke hükümlerine göre hareket edilmesi gerektiği yönünde sözler sarf ettiğini hatırlatmaktadır⁹⁷. Yine bir gün;

"Merhum Kara Vasıf Bey'le Refik İsmail Bey Miralay İsmet Bey'i Fındıklı'daki Mebuslar Meclisi'ne çağırıldılar ve o zamanki Muhafız Küşat Bey'in odasına aldılar, kendisine şunu söylediler:

- Mütareke Komisyonu'nda beyhude vakit geçiriyorsunuz... Bu millet, zilletli bir mütarekeyi kabul etmeyecek ve iş silahla halledilecektir. Kalkın Anadolu'ya gidin ve orada çalışınız...

Yüzbinlerce Anadolu köylüsünün ve onların başına geçen, hayat, istikbal ve gençliklerini çiğneyen kahraman Milli Mücadele zabıtlarının kazandıkları bütün şeref hisselerini bile yağma edip topyekûn bunların hepsinin üstüne oturan sabık diktatör; sağ elinin beş parmağını birbirinden ayırarak, hiddet ve şiddetle şöyle haykırdı:

- Yaptığımız belahattır! Bırakınız da şu Sev Muahedesini imza edelim..."⁹⁸.

Başka bir yerde de İsmet Bey'in, İstiklal Savaşını bir macera olarak gördüğünü, kendisinin buna atılmayacağını, çoluk çocuğunu düşündüğünü, kendisinin mazur görülmesini beklediğini ifade ettiğini vurgulayan Cevat Rifat Atilhan, bu tip yazılarına bir tekzip gelmediğinin sık sık altını çizecektir. Neticede kendisine göre İsmet Paşa, Enver Paşa'nın yaveri Şükrü (Oğuz) Bey'in zoruyla Milli Mücadele'ye katılmıştır⁹⁹. Cevat Rifat Atilhan, İstiklal Savaşı'na muhalefet eden ve onun aleyhinde faaliyetler gösteren gücün Farmasonlar olduğuna kendisini inandırmış görünmektedir¹⁰⁰.

Gördüğü disiplinli kıtayı böyle düşünmediğini belirten Muhittin Paşa ile Cevat Rifat Bey birlikte odaya geçerler. Aradan yarım saat geçmeden

⁹⁷ Atilhan, "İnönü! Müşahhas Kin!", *Hüradım*, 13 Ekim 1950, Nu:12, s. 1.

⁹⁸ Atilhan, "İnönü! Tekzip Eder misin? Yoksa Biz mi İspat Edelim!", *Hüradım*, 1 Ocak 1952, Nu: 138, s. 1-4.

⁹⁹ Atilhan, "Tarih ve Millet Önünde İnönü'ye Soruyoruz", *Hüradım*, 14 Eylül 1951, Nu: 107, s. 1.

¹⁰⁰ Atilhan, *Farmasonluğun Yırtılan Maskesi*, Aykurt Neşriyatı, İstanbul 1956, s. 94. Bu hassasiyet çizgilerinin keskinleştiği günlerde, herkesin niyeti açıkça belli oluyor, kimin vatan peşinde koşup koşmayacağı az buçuk anlaşılıyordu. Bu bağlamda Atilhan, şu anekdotu vermeyi uygun görmüştür:

İzmir'de düşman ilerleyişi söz konusudur. "...Sadıkzadeler ve Keleş Kaptan her türlü akıbeti göze almış Yeni Dünya isimli vapurlarını bize tahsis etmişlerdi. İstiklal Harplerinin başında Geyve Boğazı'nda makûs talihimizi yenmiş ve Türk Milletini ilk uçurumdan kurtarmış olan 24. Fırka Kumandanı Atif Bey'e beraber köprü'nün Kadıköy İskelesinde bulunuyorduk. Sonra da Ankara Kumandanı, mebus ve büyük mevki sahibi olan Fuad Bey'e rastladık. Atif Bey'e aralarında geçen muhavereyi tarihe hizmet için aynen aşağı alıyorum:

- Fuad Bey, vasıta bulduk. Anadolu'ya geçiyorsunuz. Buyurun beraber gidelim.

- Azizim benim gidecek param yok.

- Atlanımı sattım, üç yüz lira size takdim ederim.

- Ben üç yüz lira ile Kadıköy'üne gidemem. Hem sonra bu bir sürü meçhullerle, imkânsızlıklarla silahsız ve parasız ne yapabiliriz ki?

- Azizim Fuad Bey, eğer vatanımızı kurtarırsak, o vatan da biz evlatlarını bağına basar. Eğer sizin zannettiğiniz gibi ölüm mukadderse, hiç de değilse tarih, mertçe öldüler namertçe lakayt kalmadılar diye yazar.

- Bunlar edebiyat azizim. Siz Mustafa Kemal'e benden selam götürünüz, vaziyet müsait olursa ben de gelirim.

*Evet, Atif Bey ve ben kendimizi ateşler içine attık. Kendimden sarfınazar, Atif Bey Geyve Boğazı'nda düşmanlar zorlukta da olsa yere sermeseydi İstiklal Savaşı o gün o saat sona erecek ve İstiklal ebedi bir hayal olacaktı." (Atilhan, "İnkılap İsmi Siper Ederek Mütemediyen Mefahirimize, Ananelerimize, Dinimize, İmanımıza Saldıranlara Cevabımız", *Hüradım*, 9 Ekim 1959, Nu: 408, s. 4).*

Zonguldak Mutasarrıfı Nusret Bey'in biri Garp Cephesi Kumandanlığı'na biri de Muhittin Paşa'ya olmak üzere iki *mühim ve müstaceldir* kaydıyla çektiği telgraf ulaşır. Telgraflarda Cevat Rifat Bey'in yerine başkasının gönderilmesinin son derece zararlı olacağı belirtilmektedir. Bu telgrafın geldiği günlerde İnönü mevkiinde muharebelerin devam etmesi yanında, Cevat Rifat Bey'in kuvvetlerinin olmaması önemli bir gelişmedir. Bu yüzden Cevat Rifat Bey, bunu örnek alarak İsmet Bey'in askerî bilgi noksanlığından kaynaklanan felaketlere vurgu yapmıştır¹⁰¹. Ayrıca, Eskişehir-Kütahya Muharebelerinden sonra Yunan Ordusu Kumandanı Hacı Anestî'nin idam edildiğini belirterek, İnönü'nün bu faciaların müsebbibi olarak idamdan kurtulmasını da sert bir şekilde eleştirmiştir¹⁰². Cevat Rifat Atılhan, bu konuyu şöyle açıklayacaktır: *"Nitekim bugün ismi ve propagandası göklere çıkan Birinci İnönü Meydan Muharebesi'nin birinci safhası, İsmet Paşa'nın geri çekilmesi ve ricatı, ikinci safhası da Tayyareci Bolulu Saim Bey ile 4. Fırka'nın kahraman kumandanı Şehid Nazım Bey'in müşterek himmetleriyle zafer ve muvaffakiyete tahammül etmiştir. İsim ve şeref ise İsmet Paşa'nın olmuştur."*¹⁰³

O günün gecesini geçirdiği otelde Cevat Rifat Bey, adeta büyük kumandanlara mahsus bir hareketle kapıya nöbetçiler diker. Bunu bir ihtiyat tedbiri olarak aldığı vurgular. Süvarilerine her an tetikte beklemeleri talimatını verdikten sonra elbise ve çizmeleriyle yatağa girer. İsmet Paşa, muharebedeki vahamet karşısında, Cevat Rifat Bey'in kuvvetlerinin başına dönmesindeki önemi kavrar, böylece Cevat Rifat Bey de Kastamonu'dan ayrılarak Çaycuma'ya döner. Bu durum İsmet Paşa'nın iki sadık adamı olan Bartın Askerlik Şubesi Başkanı Binbaşı Kemal ile Zonguldak Jandarma Kumandanı Binbaşı Remzi'nin telaşına sebep olur. Cevat Rifat Bey, her ikisine de göz açtırmadığını yazacaktır. Karargâhına döner dönmez Kemal ve Remzi beylerden aynı anlamı içeren birer mektup alır: *"Azimkâr ve kahraman kumandanımızın avdet buyurmalarından duyduğumuz saadet sonsuz ve emsalsizdir. Zekâ ve kudretinize karşı hissettiğimiz hayranlık namütenahidir."*¹⁰⁴

Ancak, bunun arkasında gizli bir planın varlığına inanan Cevat Rifat Bey, son derece temkinli olacaktır. İnönü Muharebesi'nin zaferle neticelenmesinden sonra İsmet Paşa, hedef olarak belirlediği Cevat Rifat Bey üzerine yoğunlaşacaktır. Garp Cephesinin içine düştüğü durumu bahane ederek Cevat Rifat Bey'den Ankara'nın takviyesi için yardım ister.

¹⁰¹ Atılhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 11 Ocak 1952, Nu:44, s. 4.

¹⁰² Atılhan, *Bütün Açıklığı İle İnönü Savaşları ve Gerçek Kahramanlar*, Yelken Matb., İstanbul 1973, s. 18.

¹⁰³ Atılhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 11 Ocak 1952, Nu:44, s. 4.

¹⁰⁴ Atılhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 18 Ocak 1952, Nu:45, s. 4.

Bunun üzerine Cevat Rifat Bey, Binbaşı Murat Kaptan kumandasında 1.500 kişilik muntazam bir kıtayı Ankara'ya gönderir. 200 kişilik mızraklı bir süvari kıtasıyla, makineli tüfek ve alay bandosunu da bunlara ilave eder. İsmet Paşa'nın kendisini Ankara'ya kuvvetleriyle birlikte çağırmasından asıl maksadı, Cevat Rifat Bey şöyle değerlendirmiştir: "...İsmet Paşa'nın iki maksadı vardı: Mühim olanı benim kuvvetlerimi birer birer elimden alarak vakti münasibinde kârimızı itmam ve vücudumuzu ortadan kaldırmak. İkincisi de çeteciliği lağvetmek ve muntazam ordu kurmak bahanesiyle, kendisini zorla, sürükleye sürükleye Milli Mücadele hudutlarına götüren kahramanların kâffesini imha etmek."¹⁰⁵

Cevat Rifat Bey'in askerleri Ankara'da Meclis önünden geçerken, toplanmış olan milletvekillerinin hayrete düşmesine sebep olurlar. Cevat Rifat Atilhan'a göre o zamanlar kıtalarda davul bile yokken, Recep Peker ve Kazım Özalp'ın devrelerinde bile görülmemiş mükemmellik ve disiplin içinde geçen askerler, bir çeteden ziyade çağdaş ordular görüntüsünü vermiştir¹⁰⁶. Kumandanının Cevat Rifat Bey'e bildirdiğine göre ise "...Birçok mebuslar bu hal karşısında bu millet ölmez diye gözyaşları içinde arkadaşlarımızı alkışlıyorlardı." Bu da Cevat Rifat Bey açısından değerlendirildiğinde, İsmet Paşa'nın kendilerine izafe ettiği çetecilik iftirasının yalan olduğunu gösteriyordu¹⁰⁷.

Mayıs ayının sonlarına gelindiğinde İsmet Paşa Erkan-ı Harbiye vasıtasıyla Cevat Rifat Bey'e, Fransızların karşısına küçük bir müfreze bırakarak bütün kuvvetleriyle Ankara'ya gelmesini ve böylece kendisine uygun bir vazife verileceğini bildirir. Bu duruma olan öfkesi Cevat Rifat Atilhan'ın şu cümlelerinden anlaşılmaktadır: "Eğer ben bu vatanın halis bir evladı ve vatanperver ve asil bin beş yüz yıllık bir Hun Türkünün torunu olmasaydım ve vatana olan aşkımdan hadden efsun olmasaydı, evet aziz okuyucum emin ol ki İsmet Paşa'nın taç ve tahtını başına geçirirdim. Ah bu vatan, ah bu vatan sevgisi!"¹⁰⁸

Cevat Rifat Bey, 2.000 piyade, 200 süvari ve bir miktar yardımcı asker, şahsi muhafız olarak 50 Sürmeneli, 10 Hintli, 20 Cezayirli ve Tunuslu ve 100 kadar da seçme eşkiyadan devşirmeleri alarak Ankara'ya doğru hareket

¹⁰⁵ Atilhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 18 Ocak 1952, Nu:45, s.4. Oysa Bolu Askerlik Şubesi Başkanı ve Mevki Kumandanı Binbaşı Nihat Bey, 6 Kasım 1920'de Kastamonu ve Havalisi Muhittin Paşa'ya gönderdiği telgrafta; "Bartın ve Havalisi Kuva-yı Milliye Müfrezesi'nin komutan, subay ve efradının mükemmel ve muntazam olduğunu" bildirmişti (ATASE, İSH/ K:1065. G:169. B:169-1).

¹⁰⁶ Bolu'daki Mürettep Fırka Kumandanı Nazmi Bey de Muhittin Paşa'ya gönderdiği 7 Kasım 1920 tarihli telgrafında bu kuvvetlerin "İyi bir surette millis, mücehhez, müsella ve diğer Kuva-yı Milliye'ye nispeten muntazam olduklarını" bildirmiştir (ATASE, İSH/ K:955. D:02. F:9-1 (Nakl. Sarkoyuncu, *Milli Mücadelede Zonguldak...*, s.138).

¹⁰⁷ Atilhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 18 Ocak 1952, Nu:45, s. 4.

¹⁰⁸ Aynı Yer.

eder¹⁰⁹. Garp Cephesi Kumandanlığına 24-25 Mayıs 1921 gecesi Muhittin Paşa tarafından çekilen telgrafta da Cevat Rifat Bey'in 23 Mayıs 1921'de maiyetiyle birlikte Ankara'ya gitmek için Çaycuma'dan hareket ettiği belirtilmiştir¹¹⁰. Cevat Rifat Atilhan, Orgeneral Salih Omurtak'ı referans göstererek şunları diyecektir: *"O zaman Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Harekât Şubesi Reisi ve Umum Reis Vekili Kaymakam Salih Bey, bana Ankara'ya celbimin, vücudumun kahpece imhası için olduğunu söyledi... Memlekete yaptığımız bunca fedakârlık, gösterdiğimiz emsalsiz muvaffakiyetler ve halkın çılginca sevgisini kazanmaklığım, İsmet Efendi'nin kıskançlığını tahrik etmişti. Onun asaleti, vatan hizmetkârlarına böyle mukabeleyi emrediyordu. Beni de muhakkak Çerkez Ethem vaziyetine düşürecek ve sonradan tarihe bunca hizmetlerden sonra **vatan haini** diye kaydettirecekti. Allah, bu haris ve kindar adama fırsat vermedi ve beni korudu."*¹¹¹ Salih Omurtak'tan başka Hariciye Vekili Muhtar Bey de Cevat Bey'in öldürülmesi niyetini açıkça ifşa etmişlerdir. Hatta kendisinin tabiriyle Türkleri hiç sevmeyen Yüzbaşı Hamdi ismindeki bir Arnavut da bu gerçeği ağzından kaçırmıştı¹¹².

Cephenin son derece sıkışık olmasından dolayı Cevat Rifat Bey, durumun da ciddiyetinden kendi emrine 100 atlı ayırarak askerini trenle Batı Cephesi'ne sevk eder. Suikast endişesiyle iki günden fazla durmayarak bir gece yarısı sadık süvari ve seçme askerleriyle Ankara'yı terk ederek Sivrihisar'a gelir. Bartın'dan kaymakam arkadaşı Hüsnü Bey, buranın kaymakamıdır ve ona misafir olarak bir bağ evine yerleşir. Daha sonra Eskişehir'e geçer. Cephedeki gelişmeler üzerine yanında bulunan Hamit Şevket (İnce) Bey ile aralarında şöyle bir konuşma cereyan edecektir:

Ordumuz bu gidişle büyük bir tehlike içindedir ve mağlubiyet muhakkaktır

Sen İsmet Paşa kadar bu işten anlar mısın? O büyük asker senin kadar bu işi takdir etmez mi?

*Azizim aldanyorsun. Onun askerliği ve cesaretinin hiç olduğunu biz dört harp senesinde Arabistan'da gözlerimizle gördük. Ben ise tam manasıyla askerim, hem de iyi bir asker..."*¹¹³

Milli Müdafaa Vekâleti tarafından Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne yazılan 8 Ocak 1921 tarihli yazıda *"Taltifen Kastamonu'ya getirilen Zonguldak Müfrezesi Komutanı Cevat Rifat Bey'in ahvalin nezaketi dolayısıyla eski*

¹⁰⁹ Cevat Rifat Bey'in elinde kalan kuvvetlerin bir kısmı Fransızların 21 Haziran 1921'de Zonguldak'tı tahliye etmesi üzerine Batı Cephesi emrine verilmiştir. Yüzbaşı Cevat Rifat da Ankara'ya hareket etmiştir (ATASE, İSH/ K:1195. G:26. B:26-1). Çaycuma'da sayısı altmış ıla yetmiş kadar atlıdan mürekkep bir süvari müfrezesi kalmıştır (ATASE, İSH/ K:1139. G:56. B:56-1). Cevat Rifat Bey'in ordusuz kalmasıyla, Zonguldak-Bartın Hükümeti de tarihe karışmış oluyordu (Nesimi, *Yılların İçinden*, s. 128).

¹¹⁰ ATASE, İSH/ K:1195. G:26. B: 26-1.

¹¹¹ Atilhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 18 Ocak 1952, Nu:45, s. 4.

¹¹² Atilhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 25 Ocak 1952, Nu:46, s. 4.

¹¹³ Aynı Yer.

görevine" iade edildiği belirtilmekteydi¹¹⁴. Kendisi, görevine tekrar iade edilmesiyle, İsmet Paşa'nın hatasını önlemiş olduğunu belirtmiştir¹¹⁵. Cephe sökülüp ani bir ricat başlayınca Cevat Rifat Bey derhal askerinin başına koşar ve kıtalarına yeni kumandan tayin edilen Nurettin Bey'e emir verir. Cevat Rifat Atilhan'a göre, felaket kendi sayesinde önlenmiştir. Sıhhiye Reisi Kaymakam Haşim Bey'le, asabiye mütehasısı Doktor Faik Muhittin Bey, Cevat Rifat Bey'e –kendi ifadesiyle İsmet Paşa'nın kıskançlığından sıyanet için fevkalade yorgunluğundan dolayı iki ay tebdil hava ile Bartın'a gitmesi için- bir rapor verdiler. Ayrıca bir tavsiyede bulundular: "Bu kıskanç adam seni büsbütün mahveder. Memleket için lazımsın. Hemen buradan uzaklaş."¹¹⁶

Neticede Zonguldak'a ulaşan Cevat Rifat Bey, halkın yoğun ilgiyle karşılanır. Cevat Rifat Atilhan bu anları "Heyecan o derece ileri idi ki attan indiğim vakit Rağıp Bey (Gedikli Zonguldak Milletvekili Rağıp Özdemiroğlu) halka: 'İşte kumandanımız... Artık merak edilecek bir şey yoktur. Mustafa Kemal değil (Bu tabir aynen kendisininindir ve Polis Müdürü Kemal Beyle binlerce insan önünde söylenmiştir), bizi bu genç kumandan koruyacaktır!' der. Mutasarrıf Asım Bey'in ziyaretine gittik, daha selamlaşmadan evvel: 'Aman beyim siz bir Fatih gibi karşılandınız... Bu ne haldir? dedi. 'Bu, milletimizin kadirşinaslığı ve necabetinin bir tezahürüdür, beyefendi...' diye cevap verdim..."¹¹⁷ şeklinde özetledikten sonra, hemen oradan uzaklaştığını belirtir. Geceyi Doktor Dünyas'ın köşkünde geçirdikten sonra ertesi gün, Bartın'a annesi ile kardeşlerinin yanına döndüğünü kaydeder. Bu hareketleri ATASE arşivindeki kayıtlarda da görüldüğü üzere günü gününe rapor ediliyordu. Bu takiplerden, anlattığına göre kendisinin de haberi vardır. Journalleri Mutasarrıf Asım ve Jandarma Kumandanı Remzi Beyler göndermiştir. Bu sıralarda **Tevhid** ve **İleri** gazeteleri büyük boyda resimlerini koyarak "Karadeniz Sahilleri Bu Kumandan Sayesinde Emindir" şeklinde yazılar yazmışlardı¹¹⁸.

¹¹⁴ ATASE, İSH/ K:576, D: 37,76A, F:25-1 (Nakl: Sankoyuncu, *Milli Mücadele'de Zonguldak...*, s. 77).

¹¹⁵ Atilhan kendisi hakkında koparılan yaygaraları bıraktığı mirasla bastırmak istemiştir. Şöyle ki; "...Şimdi ben desem ki o şanlı gazanın sayıca en üstün, malzemeye en mükemmel, disiplin ve intizamca fevkalade ileri bir kıtasına kumanda ederek, karşısında cephe aldığı düşmanı denize döken, iç ihtilalleri bastıran ve bu arada kendime arsa ve ev yaptırmadan mektepler, şehirler ve köyler yaptıran bir Türk çocuğuyum, mulki birçok dudaklar istifhamla bükülür ve birçok insanlar buna zor inanır... Desem ki İnönü, Sakarya gerilerine çekilirken, kendi elimle derleyip, kendi elimle yetiştirdiğim bu Türk askerleriyle Kütahya'nın Sabuncu sirtlarından Beylik Köprü'ye kadar İnönü'nün şanını da şerefini de ordusunu da ben himaye ettim, buna güç tahammül ederler... ve Verangel ordusu Kırım'dan çekilirken, benim mıntıkamdaki limanlara sığınan Rus zenginlerinin getirdikleri hazinelere ve torbalar dolusu ceviz büyüklüğündeki pırlantalara bakmaya bile tenezzül etmedik. Buna ne derler acaba? İşte elimize geçen namütenahi fırsatlar, salahiyetler ve servetler üzerinde tertemiz ve beş parasız çıkarak çocuklarıma benim de bir vasiyetim vardır: bazı fertlerinden ne kadar kötülük görürseniz görünüz daima vatana iyilik ediniz ve karşılığında bir şey beklemeyiniz. Mirasa gelince: Alın teri ve kanım pahasına kazandığım bir tek İstiklal Madalyası hepsi o kadar..." (Atilhan, "Bu da Benim Vasiyetnamem", *Hüradam*, 22 Aralık 1950, Nu: 32, s. 1-2).

¹¹⁶ Aynı Yer.

¹¹⁷ Aynı Yer.

¹¹⁸ Aynı Yer.

Temmuzun sonunda Garp Cephesi tamamen Sakarya gerilerine çekilmişti. Mutasarrıf Asım, İsmet Paşa'ya çektiği telgraflarda, Cevat Rifat Bey için acilen tedbir alınması gerektiğini süratle bildiriyordu. Binbaşı Kemal de bu arada ortaya attığı bir iddiada bir Rus gemisinin Cevat Rifat Bey'i almak için Bartın açıklarında beklediğini belirtmekteydi. "...*Bu kuyruklu yalanı, Bartın Liman Reisi Muammer Bey, böyle bir şey yoktur ve hayal mahsulüdür diye tekzip etmesine rağmen asaletli İsmet Paşa son ve kati emrini verdi: Hayyen veya meyten yakalanarak karargâha işzami!...*"¹¹⁹

Cevat Rifat Bey Bartın'da annesinin yanındadır. Çaycuma Posta ve Telgraf Müdürü Fevzi Bey ile devamlı haberleşmekteydiler. Evde sürekli tetikte beklemektedir. Aşırı derecede hiddet beslediği Kemal Bey, kendisine gece yarısı gönderdiği mektupta, aldığı emir üzerine hemen askerlik şubesine gelmesini bildiriyordu. Çünkü kısa zaman öncesinde Kemal Bey, Kastamonu Havalisi Kumandanlığına çektiği bir telgrafta, Cevat Rifat Bey'e Kastamonu'ya gelmesi için verilen emir bildirildiği halde, kendisinin Filyos'da güvenilir olmayan Abaza reisleriyle görüşmekte ve kendisine kayık temin ederek kaçmayı düşündüğünü bildirmişti. Bunun için Kemal Bey, Cevat Rifat Bey'in tutuklanıp tutuklanmayacağı konusunda emir beklediğini belirtmiştir¹²⁰.

Bunun üzerine Cevat Rifat Bey, derhal Bartın hanlarında bulunan süvarilerini alarak Filyos'un kuzeyindeki sırtlara çekilir. Teslim olmaya hiç niyeti olmaz. Bu durumu "*İşte size hiç yoktan bir Çerkez Ethem hadisesi*" diyerek özetler ve şunları söyler: "...*Şimdi Jandarma Generali olan Remzi, hemen emrindeki bütün jandarmaları toplayarak benim üzerine göndermek için onlara yemin teklif etmiş, askerlikte ve tarihte misli görülmemiş bir hadise... Askerler bunun üzerine:*

*"Ne münasebet efendim. Yüz seneden beri temin edilemeyen asayiş bu genç kumandan bir anda tesis etti. Memlekete dirlilik, düzenlik geldi. Düşman bu adamın sayesinde bir adım ileri gidemedi. Dâhili ihtilalleri söndürdü, vatana büyük hizmet etti. Ona silah çekemezük, kurşun atamazuk!"*¹²¹

Bu gelişmeler üzerine, Meclis'te Erzurum Mebusu Nusret Efendi, Bartın Müftüsü Rifat Efendi, Zonguldak Müftüsü İbrahim Efendi ve Beycuma'da müderris Hüseyin Efendiler Kemal Paşa nezdinde harekete geçerler. Bu arada Cevat Rifat Bey'in yanındaki askerlere yüzlerce kişi daha katılarak Filyos sırtları adeta bir cephe durumuna gelir. Abaza Sabit ve Muhtar Hüseyin isimindeki şahıslara talimat vererek Çaycuma Askerlik Şubesi Reisi Yusuf Kenan Bey'e gönderir:

¹¹⁹ Atılhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 1 Şubat 1952, Nu:47, s. 3.

¹²⁰ ATASE, İSH/K:1461. G:99. B: 99-21.

¹²¹ Atılhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 1 Şubat 1952, Nu: 47, s. 4.

"Dedim ki, hiç yoktan böyle bir hadise çıkararak insanlara ihtar olunur. Namussuzluklarını en kısa zamanda tamir etsinler ve kahpeliğinden içtinap ederek hakikati İsmet Paşa'ya değil, Mustafa Kemal Paşa'ya bildirerek talimat alsınlar. Aksi takdirde tevelliüt edecek bütün mesuliyetler onlara düşer."¹²²

Çaycuma'da Askerlik Şubesi Reisi Yusuf Kenan Bey, Muhittin Paşa'ya ve Kemal Paşa'ya çektiği telgraflarda "Kahramanca mücadeleleri bilinen Cevat Rifat Bey'e karşı olan bu suikastın büyük neticeler doğuracağını ve bunda da Mutasarrıf Asım, Binbaşı Remzi ve Kemal Efendilerin mesul olduğunu belirtir ve kendisine müsaade edildiği takdirde Cevat Rifat Bey'e teminat vererek bu hadiseyi kapatacağını" söyler. Yusuf Bey, Cevat Rifat Bey hakkında yayılan dedikoduların önünü kesmek amacıyla gönderdiği bir yazıda da Cevat Rifat Bey'in kumandanları tenkit ettiğine dair hiçbir somut delil olmadığını ve kendisinin subaylardan başka kimse ile görüşmediğini, Çaycuma'dan hiç ayrılmadığını, Zonguldak Mutasarrıflığının düşüncesinin bir suizan olduğunu belirtmiştir. "...Kendisinde hiçbir fenalık zuhuru sakıt olmadığını" söylemiştir¹²³. Dâhiliye Vekili Refet Bey de Zonguldak Mutasarrıflığından yapılan ihbarların doğruluğunun araştırılmasına dair bir emir vermiştir¹²⁴.

Cevat Rifat Bey'in komuta kademesi hakkında ileri geri konuştuğuna ve tenkitler yaptığına dair dedikoduların önüne geçmeye çalışan bir isim de Muhittin Paşa'dır. Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine gönderdiği telgrafta Muhittin Paşa intibalarını açıklayacaktır:

Paşa, Yüzbaşı Cevat Rifat Efendi'yi faal, fedakâr ve milletini sever bir zabıt olarak tanıdığını, gururunun cephede kırılmasından dolayı bazen açıklamalarda bulunduğu ihtimali endişesiyle hakkında tahkikat yapıldığını belirtir. Kastamonu'ya çağrıldığını, heyet-i sıhhiye tarafından muayene ettirilerek *tahrib-i dimağ ve nevrasteni* teşhisiyle hastanede tekrar muayene edilmek üzere bir ay kıtaattan uzak bulundurulması lüzumunun görüldüğünü eklemiştir¹²⁵. Bunu, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi Paşa'nın Kastamonu Havalisi Kumandanlığından, Cevat Rifat Bey'in ne keyfiyet ve müddette tebdili hava bulunduğunu öğrenmek istemesi neticesinde belirtecektir¹²⁶. Jurnallerde genelde Cevat Rifat Efendi'nin ordu hakkında "Ahalinin kuvve-i maneviyesini kesredek derecede tenkidatta bulunduğunu" ifadeleri yer almaktaydı¹²⁷. Ancak bu konuyla alakalı olarak şu denilebilir ki Cevat Rifat Bey, Zonguldak'tan çektiği bir telgrafta, bir

¹²² Aynı Yer.

¹²³ ATASE, İSH/K:1461. G:99. B: 99-28.

¹²⁴ ATASE, İSH/K:1461. G:99. B: 99-29.

¹²⁵ ATASE, İSH/K:1461. G:99. B:99-36. Bu ifadeler, Atilhan'ı korumak üzere yazılmış olmalıdır. Bu cümleler Atilhan'da dimağ bozukluğu olduğunun kesin delilleri olarak kabul edilmemelidir.

¹²⁶ ATASE, İSH/K:1461. G:99. B:99-31.

¹²⁷ ATASE, İSH/K:1461. G:99. B:99-37a.

müddet istirahate ayrıldığı ve Çaycuma'da hastane inşaatında bulunduktan sonra avdet edeceğini belirtmesi¹²⁸ onun bir bakıma zaman kazanmaya çalıştığını düşündürebilmektedir. Kemal Paşa da bunun üzerine Yusuf Bey'e yetki verir. Bu sırada Binbaşı Kemal de İsmet Paşa'ya çektiği telgrafta Cevat Rifat Bey'in bir Rus gemisine binerek kaçtığını bildirir. Ancak Cevat Rifat Bey Kastamonu'ya gitmek için hareket etmiştir¹²⁹. "...Benim Kastamonu'ya muvasalatım, bunların ne kadar alçak ve yalancı olduklarını da gün gibi ortaya koydu. Muhittin Paşa'ya misafir oldum. Bir müddet sonra Malta'da esir¹³⁰ bulunanlarla birlikte büyük kahraman ve İstiklal Savaşının banisi Mersinli Cemal Paşa da İnebolu'ya geldiler ve İsmet Paşa'ya cephe alarak beni müdafaa ettiler. Bu hadise de böylece tarihe karıştı..."¹³¹

Cevat Rifat Atilhan, İstiklal Harbi bitince, kendi arzusuyla emekliliğe ayrılır ve yayın hayatına başlar. O, özellikle ordudaki rütbe yağması olarak değerlendirdiği iltimaslı subayların daha bol para getirecek sivil işlere kaydırılması, asıl kahraman subayların ordudan çekilmeye zorlanmaları gibi sonuçları görmek istemeyecek ve "...Ben İstiklal Harbi bitince verilen sözden dönmeyen tek insan sıfatıyla kendi arzu ve ısrarımla tekaütlüğümü isteyerek bu faciaları seyretmekten kurtuldum."¹³² diyecektir.

SONUÇ

Cevat Rifat Atilhan, Balkan ve Birinci Dünya Savaşları sırasında gösterdiği yararlılıklara ek olarak Milli Mücadele'de de önemli hizmetler vermiştir. İstanbul'dan İnebolu'ya geçer geçmez yaptığı ilk iş, bölgede asayişin sağlamasını sağlamıştır. Onun teşkilatçı özelliğiyle sadece eşkıya faaliyetlerine son verilmemiş, aynı zamanda bu eşkıya kuvvetleri Kuva-yı Milliye'ye dahil edilmiştir.

Cevat Rifat Atilhan, oluşturduğu birliklerin kıyafet ve teçhizatını kendi çabalarıyla karşılamış, bu başarı onda aşırı derecede öz güven sağlamış, daha sonraki günlerde bunu koz olarak kullanarak kendine buyruk hareketlerde bulunmasına sebep olmuştur. Gerek kendi ifadeleri, gerekse de icraatlarıyla başlı başına bir hükümet gibi hareket etmiş hatta Zonguldak

¹²⁸ ATASE, İSH/ K:1461. G:99. B:99-38a.

¹²⁹ Mevki Kumandanı Kemal Bey tarafından Kastamonu ve Havalisi Kumandanlığına Cevat Rifat Bey hakkında ilginç jurnaller gönderilmiştir. Abaza reislerinden Sabit Bey'in getirdiği bilgiler doğrultusunda Cevat Rifat Bey'in İstanbul'a kaçma düşüncesinde olduğu belirtilmiştir (ATASE, İSH/ K:1461. G: 99. B: 99-16). Aynı zamanda Sabit Bey, Cevat Rifat Bey ile birlikte yanlarında külliyetli miktarda para olduğuna dair ifadeler kullanmıştır (ATASE, İSH/ K:1461. G:99. B:99-39).

¹³⁰ 22 Mart 1920'de Cemal Paşa Malta'ya gönderilmiştir. (Bilal Şimşir, *Malta Sürgünleri*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2009, s. 23). İngilizlerin Cemal Paşaya isnat ettikleri suçun en başında milliyetçi olması, Harbiye Nazırlığı sırasında mütareke hükümlerinin çiğnenmesine ön ayak olması ve göz yumması gibi konular geliyordu (Gök, *Mersinli Cemal Paşa*, s. 80).

¹³¹ Atilhan, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 1 Şubat 1952, Nu:47, s.4.

¹³² Atilhan, "Devr-i Sabıktaki Yapılan Hıyanetler", *Hürdam*, 23 Kasım 1951, Nu: 127, s. 4.

ve Bartın Havalisi Halk Hükümeti adında hükümet kurduğunu dahi ilan etmiştir.

Fransız kuvvetlerini durdurma adına operatif faaliyetleri yanında, işgalci kuvvetler içinde yer alan Müslüman askerleri, Milli Mücadele safına çekebilmek adına psikolojik bir harp de sürdürmüş, yayınladığı beyannamelerde kendisini Seyid olarak lanse etmiştir. Bu taktik başarılı olmuş, birçok Cezayir ve Tunus asıllı Fransız askeri Cevat Rifat Atilhan'ın milis kuvvetlerine iltica etmiştir. Özellikle Fransızların Sapça geçidinde durdurulmasında Cevat Rifat Atilhan'ın bu toplama müfrezesinin önemli rolü olduğu görülmektedir.

Halk içinde asayiş sağlarken uyguladığı yöntemler, milis kuvvetlerinin klasik yöntemleriyle hemen hemen aynıdır. Burada baskıcı ve şiddete dayalı yol izleyen Cevat Rifat Atilhan, halktan aldığı maddi kazançları kısa sürede sahiplerine geri verdiğini belirtse de, bu tarz bir siyaset halk arasında aleyhinde dedikodulara sebep olacaktır. Bu bağlamda kendisi özellikle Bartınlılar tarafından TBMM'ye şikâyet dahi edilmiştir. Ancak bunun yanında O'nun Çaycuma'da okul ve hastane yapımında sergilediği faaliyetler de Çaycumalılar nezdinde takdirle karşılanmıştır. Yine Cevat Rifat Atilhan'ı yıllar geçmesine rağmen hatırlayabilen bazı kişilerin verdiği ifadelerde, sert tavrına rağmen asayişin hızla sağlanması konusunda şahsı takdirle anılmıştır.

İlerleyen zamanlarda aldığı başarıların da etkileriyle kendi başına hareketlerde ısrar eden Cevat Rifat Atilhan, Ankara ile ters düşecek, hakkında soruşturmalar yapılacaktır. Bu gelişmelerde İnönü'nün etkisine inanmış bir Cevat Rifat Atilhan, kendisinin komplolarla tarihe ikinci bir Çerkez Ethem olarak geçirilmeye çalışıldığını iddia edecektir. Ancak ondaki temel saplantı, Milli Mücadele'nin asıl kahramanlarının her zaman saf dışı edilmek istendiği yönündeydi. Bu iddiasını kuvvetlendirmek adına kendini örnek olarak göstermiş, ileriki yıllarda faaliyetlerini anlatırken oldukça abartılı bir söylemi tercih etmiştir. Daha çok Antisemit yönüyle ön planda yer alan Cevat Rifat Atilhan, Milli Mücadele yılları ve sonrasında düştüğü durumu yine kendisine özgü bir tutumla *Yahudi-Mason* komplosuna bağlayacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

ARŞİV BELGELERİ

Genelkurmay Başkanlığı Arşivi Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) İstiklal Harbi (İSH) Koleksiyonu

Klasör:1461. Gömlek: 99. Belge: 99-36.

- K:465. G:73. B:73-1.
- K:578. G:49. B:49-1.
- K:623. G:87. B:87-1.
- K:30. G:89. B:89-5.
- K:406. G:32. B:32-1
- K:441. G:69. B:69-1.
- K:1063. G:44. B:44-1.
- K:1065. G:169. B:169-8.
- K:591. G:202. B:202-2.
- K:584. G:81. B:81-1.
- K:1459. G:22. B:22-1.
- K:1459. G:22. B:22-3.
- K:1459. G:22. B:22-11.
- K:1458. G:39. B:39-1.
- K:577. G:173. B:173-1.
- K:665. G:77. B:77-1.
- K:648. G:158. B:158-1.
- K:590. G:120. B:120-2.
- K:1334. G:152. B:152-1.
- K:702. G:87. B:87-4
- K:702. G:104. B:104-1.
- K:712. G:12. B:12-1.
- K:712. G:35. B:35-1.
- K:1065. G:76. B:76-1, 76-1a.
- K:591. G:202. B:202-1.
- K:579. G:140. B:140-1,2.
- K:1069. G:127. B:127-1.
- K:594. G:89. B:89-1.
- K:1461. G:99. B:99-14.
- K:1461. G:99. B:99-15.
- K:1066. G:10. B:10-1.
- K:1461. G:99. B:99/1-45.
- K:1066. G:10. B:10-2.
- K:1065. G:169. B:169-1.
- K:1195. G:26. B:26-1
- K:1139. G:56. B:56-1
- K:1195. G:26. B:26-1.
- K:1461. G:99. B:99-21.
- K:1461. G:99. B:99-28.
- K:1461. G:99. B:99-29.
- K:1461. G:99. B:99-36.
- K:1461. G:99. B:99-31.
- K:1461. G:99. B:99-37a.

- K:1461. G:99. B:99-38a.
-K:1461. G: 99. B: 99-16.
-K:1461. G:99. B:99-39.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

- 030. 18. 1. 12. 12.
-030. 10. 54. 354. 4.

KİTAPLAR

- Akşin, Sina, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, C. 2, Cem Yayınları, İstanbul 1992.
-Atilhan, Cevat Rifat, *31 Mart Faciası*, Aykurt Neşriyat, İstanbul 1969.
_____, *Bütün Açıklığı İle İnönü Savaşları ve Gerçek Kahramanlar*, Yelken Matb., İstanbul 1973.
_____, *Farmasonluğun Yrıtılan Maskesi*, Aykurt Neşriyatı, İstanbul 1956.
_____, *İstiklâl Harbi'nde Sarıklı Kahramanlar*, Uğur Yay., Yaylacık Matb., İstanbul 1967.
-Bozkurt, Celil, *Yahudilik ve Masonluğa Karşı Cevat Rifat Atilhan*, Doğu Kütüphanesi Yay., İstanbul 2012.
-Dinamo, Hasan İzzettin, *Kutsal İsyan*, C.5, Tekin Yayınevi, İstanbul 2010.
-Gök, Dursun, *Mersinli Cemal Paşa*, Aybil Yay., Konya 2011.
-Işık, İhsan, *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, C.1, Elvan Yay., Ankara 2006.
-Kansu, M. Müfit, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C. I, TTK Yay., Ankara 1966.
-Nesimi, Abidin, *Yılların İçinden*, Gözlem Yay., İstanbul 1977.
-Peker, Nurettin, *İstiklal Savaşı'nın Vesika ve Resimleri -İnebolu ve Kastamonu Havalisi*, Gün Basımevi, İstanbul 1955.
-Sanhan,Zeki, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, C.I, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu -Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1993.
-Sankoyuncu, Ali, *Milli Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi*, Kültür Bak. Yay., Ankara 1992.
-Soykan, Mehmet, *Cevat Rifat Atilhan'a Yahudiler Neden Saldırıyor?*, Hts Yay., İstanbul 2010.
-Soysal, İlhami, *Kurtuluş Savaşı'nda İşbirlikçiler*, Gür Yay., İstanbul 1985.
-Şapolyo, Enver Behnan, *Kuvayı Milliye Tarihi-Gerilla*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1957.
-Şimşir, Bilal, *Malta Sürgünleri*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2009.
-Yazıcıoğlu Hulusi - Al, Mustafa, *Safranbolu*, Özer Matbaası, Karabük 1982.

MAKALELER

- Atilhan, Cevat Rifat, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 29 Haziran 1951, Nu:16.
_____, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 13 Temmuz 1951, Nu:18.
_____, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele", *Büyük Cihad*, 31 Ağustos 1951, Nu: 25.
_____, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 5 Ekim 1951, Nu: 30.
_____, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 12 Ekim 1951, Nu: 31.
_____, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 9 Kasım 1951, Nu: 35.
_____, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 16 Kasım 1951, Nu: 36.
_____, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 23 Kasım 1951, Nu: 37.
_____, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 30 Kasım 1951, Nu: 38.
_____, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 7 Aralık 1951, Nu: 39.
_____, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 21 Aralık 1951, Nu: 41.
_____, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 28 Aralık 1951, Nu:42.

- _____, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 4 Ocak 1952, Nu:43.
- _____, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 11 Ocak 1952, Nu:44.
- _____, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 18 Ocak 1952, Nu:45.
- _____, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 25 Ocak 1952, Nu:46.
- _____, "Bütün Çıplaklığıyla Milli Mücadele ", *Büyük Cihad*, 1 Şubat 1952, Nu:47.
- _____, "Görünmeyen İnkılap", *Büyük Doğu*, 26 Ocak 1951, Sayı 49.
- _____, "Görünmeyen İnkılap", *Büyük Doğu*, 23 Şubat 1951, Sayı 50.
- _____, "Görünmeyen İnkılap", *Büyük Doğu*, 2 Mart 1951, Sayı 51.
- _____, "Görünmeyen İnkılap", *Büyük Doğu*, 9 Mart 1951, Sayı 51.
- _____, "İnönü! Müşahhas Kin!", *Hüradam*, 13 Ekim 1950, Nu:12.
- _____, "Bu da Benim Vasiyetnamem", *Hüradam*, 22 Aralık 1950, Nu: 32.
- _____, "Tarih ve Millet Önünde İnönü'ye Soruyoruz", *Hüradam*, 14 Eylül 1951, Nu: 107.
- _____, "Kokmuş Kavurmaların Tarihi Hikâyesi", *Hüradam*, 20 Kasım 1951, Nu: 126.
- _____, "Devr-i Sabıktaki Yapılan Hıyanetler", *Hüradam*, 23 Kasım 1951, Nu: 127.
- _____, "İnönü! Tekzip Eder misin? Yoksa Biz mi İspat Edelim!", *Hüradam*, 1 Ocak 1952, Nu: 138.
- _____, "İnkılap İsmi Siper Ederek...", *Hüradam*, 9 Ekim 1959, Nu: 408.
- Bali, Rifat N., "Cevat Rifat Atilhan -I", *Tarih ve Toplum*, C.30, Temmuz 1998, Sayı 175, ss. 15-24.
- _____, "Cevat Rifat Atilhan-II", *Tarih ve Toplum*, C.30, Ağustos 1998, Sayı 176, ss. 21-30.
- Kadir, Kemal, "Yılmayan Adam: Cevat Rifat", *Bizim Anadolu*, 4 Şubat 1975, Nu: 2089.

TEZLER

- Bozkurt, Celil, *Eserleri Ve Fikirleriyle Cevat Rifat Atilhan*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2011.
- Karaca, Özen, *The Theme of Jewish Conspiracy in Turkish Nationalism-The Case of Cevat Rifat Atilhan*, Ortadoğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.

